

AKADEMIN FÖR UTBILDNING OCH EKONOMI
Avdelningen för humaniora

Det osynliga barnet i Mumindalen

En studie av karaktärerna i Tove Janssons litterära verk
Det osynliga barnet (1962)

Lisa Sundqvist och Lotta Muukkonen

2021

Examensarbete, Avancerad nivå (yrkesexamen), 30 hp
Svenska språket
Grundlärarprogrammet med inriktning mot arbete i grundskolans årskurs 4–6

Handledare: Helena Wistrand
Examinator: Ingrid Björk

Sammanfattning

Syftet med vår studie är att synliggöra hur litterära karaktärer gestaltas i en skönlitterär berättelse. Studien är baserad på Tove Janssons novell *Det osynliga barnet* (1962). Novellen handlar om lilla Ninni som utsätts för kränkande behandling av sin vårdnadshavare. Till slut blir Ninni osynlig och överlämnas till Muminfamiljen. Läsaren får följa Ninnis väg tillbaka till att bli synlig igen. Studiens syfte är även att undersöka vilken roll respektive karaktär har för att Ninni åter ska bli synlig igen. Studiens teoretiska utgångspunkter är sociokulturell teori som lärande teori och narratologi som grund för karaktärsanalysen. Karaktärsanalysen utgår från litteraturvetaren Nikolajevas (2017) karaktärsteori. Som metod för studien används Nikolajevas analysverktyg för att undersöka hur karaktärerna framställs.

Novellen handlar om ett barns livsvillkor och familjeförhållanden, vilket öppnar för en diskussion om hur boken kan användas som underlag för att samtala med elever om värdegrundsfrågor i skolan. Tidigare forskning visar bland annat att skönlitteratur har en didaktisk potential för att diskutera frågor som berör värdegrund. Skönlitteratur kan även vara ett redskap för eleverna att få en ökad förståelse för sin egen identitet och dess utveckling och även för omvärldens agerande. Hur novellen kan användas i undervisningssammanhang faller utanför ramen för denna studie, men i diskussionskapitlet förs resonemang om novellens potential för detta ändamål.

Nyckelord: Tove Jansson, *Det osynliga barnet*, Muminrollet, didaktik, karaktärsanalys, boksamtal

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.1 Syfte.....	2
1.2 Frågeställningar	2
2. Bakgrund	3
2.1 Social identitet och grupptillhörighet	3
2.2 Livsvillkor och levnadsförhållanden	3
2.3 Boksamtal	4
2.4 Styrdokumentet i Sverige och Finland	5
3. Tidigare forskning	7
3.1 En terapeutisk syn på karaktärerna i <i>Det osynliga barnet</i>	7
3.2 Boksamtal för att skapa utvecklade diskussioner	8
3.3 Diskussioner om genus genom litteratur	9
3.4 Skönlitteraturens möjligheter för värdegrundsarbete i skolan.....	12
3.5 Karaktärsanalys	14
4. Teoretisk utgångspunkt	15
4.1 Narratologi.....	15
4.2 Det sociokulturella perspektivet som en lärande teori	15
5. Metod och material.....	17
5.1 Analysverktyg.....	17
5.1.1 Huvudperson eller biperson.....	18
5.1.2 Karaktärsbeskrivning.....	18
5.1.3 Genus	19
5.2 Material.....	20
5.2.1 Presentation av Tove Jansson	20
5.2.2 Presentation av novellen <i>Det osynliga barnet</i> (Jansson, 1962).....	21
6. Resultat	23
6.1 Ninni	23
6.2 Mamman.....	27
6.3 Pappan	31
6.4 Mumintrollet.....	33
6.5 Lilla My	36
6.6 Tooticki.....	39
6.7 Mimetisk och semiotisk syn	42
6.8 Sammanfattning av resultat	44
7. Diskussion	46
7.1 Resultatdiskussion	46
7.2 Boksamtal	47
7.3 Sociokulturellt perspektiv som en lärande teori	49
7.4 Förslag till vidare forskning	50
8. Litteraturlista	51

1. Inledning

Skönlitteratur är ett sätt för människan att kliva in i en fiktiv värld där det finns möjlighet att ta del av litterära personers tankar och känslor. I kursplanen för svenska i Skolverkets *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet* (Lgr11) (Skolverket, 2019) anges att eleverna ska ges möjlighet att utveckla språket för att tänka, kommunicera och lära. Undervisningen ska låta eleverna få möta skönlitteratur från olika tider och skilda delar av världen. Eleverna ska även ges förutsättningar att utveckla sitt språk, den egna identiteten och sin förståelse för omvärlden. Vidare skall undervisningen bidra till att eleverna får förståelse för hur man kommunicerar även kan få konsekvenser för andra människor. I den finska kursplanen *Grunderna för läroplanen och den grundläggande utbildningen* (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 160) står det under rubriken *Läroämnets uppdrag* i modersmål och litteratur bland annat att skolan ska utveckla elevernas vardagsspråk, väcka elevernas intressen för nya språk och vidga elevernas medvetenhet för nya kulturer.

Som blivande lärare ser vi den stora nyttan av att använda skönlitteratur på flera sätt. Vi har valt att analysera novellen *Det osynliga barnet* (Jansson, 1962) eftersom bokens tema berör värdegrund och det är ett område vi båda tycker är viktigt. Novellen *Det osynliga barnet* (Jansson, 1962) kan användas i undervisningssammanhang för att belysa situationer som kan uppstå i skolan som har koppling till värdegrund. Vi valde även denna bok för att den väl beskriver karaktärernas känslor och händelser vilket kan kopplas till frågor gällande sociokulturell bakgrund, genus och identitet. I Lgr11 (Skolverket, 2019, s. 5) fastställs i kapitlet för skolans värdegrund och uppdrag att de grundläggande värden är ”människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet mellan människor är de värden som skolan ska gestalta och förmedla”. I kursplanen för ämnet svenska i Lgr11 (Skolverket, 2019, s. 257) anges att det är ”genom språket som människor utvecklar sin identitet, uttrycker känslor och tankar och skapar en grundläggande förståelse för hur andra känner och tänker”. Genom att analysera de olika karaktärernas tillskrivna personliga egenskaper, är vår förhoppning att det kan öppna nya idéer för diskussion angående hur boken skulle kunna användas i undervisning för att belysa och resonera kring frågor som berör identitet och värdegrund.

Tove Janssons böcker om Mumindalen har många budskap som kan analyseras utifrån olika perspektiv. Mumindalen framställs som en idyllisk plats och Muminfamiljen skildras som en i grunden trygg familj. De är sagofigurer men deras karaktärer har tillskrivits mänskliga personligheter. Vanligt förekommande i Muminböckerna är den skildring av hotfulla katastrofer som sedan får en upplösning tack vare den trygghet som Muminfamiljen symboliserar. I Tove Janssons kända verk *Det osynliga barnet* (1962) skildras händelsen om Ninni som utsätts för kränkande behandling och därför blir osynlig. Men när hon får flytta hem till den trygga Muminfamiljen blir hon genast inkluderad och respekterad för den hon är, trots att hon inte syns, och tack vare Muminfamiljens kärlek och omsorg blir Ninni till slut synlig igen.

Då vi började planera vårt examensarbete ville vi få med något från Finland, eftersom den ena av oss är bosatt i Finland. Tove Jansson blev ett naturligt val eftersom hennes verk är kända både i Sverige och i Finland. Tove Jansson bodde i Finland men hennes modersmål var svenska (Björk, 2003, s. 26). Hon var, med andra ord, finlandssvensk. Svenska och finska är officiella språk i Finland (Institutet för de inhemska språken, 2021). Tove Jansson författade alla sina böcker på svenska, men de översattes sedan till finska från början av 50-talet (Westin, 1988, s. 11). Detta examensarbete innehåller även en jämförelse mellan den finska och den svenska läroplanen.

1.1 Syfte

Syftet med denna studie är att synliggöra hur karaktärer i en skönlitterär berättelse gestaltas genom text. Studien skall visa vilka språkliga grepp och stilistiska medel författaren använder för att framställa karaktärernas personligheter. Studien skall även visa hur karaktärernas förhållningssätt till Ninni, det osynliga barnet, hjälper henne att bli synlig igen. Vi har valt att utgå från Tove Janssons novell *Det osynliga barnet* (1962) i vår undersökning.

Novellen *Det osynliga barnet* (Jansson, 1962) handlar om barns livsvillkor och levnadsförhållanden vilket öppnar upp för en diskussion om hur novellen kan användas som material i ett boksamtal med elever på mellanstadiet för att diskutera liknande frågor.

1.2 Frågeställningar

- Vilka litterära verktygsmedel använder Tove Jansson för att gestalta de olika karaktärerna i novellen *Det osynliga barnet* (Jansson, 1962)?
- Vilken roll spelar respektive karaktär för att hjälpa Ninni att bli synlig igen?

2. Bakgrund

2.1 Social identitet och grupptillhörighet

I denna studie analyseras hur karaktärerna i *Det osynliga barnet* (Jansson, 1962) framställs. Karaktärerna i berättelsen har genom sina beteenden tillskrivits olika roller som elever kan identifiera sig med och som även kan vara en naturlig ingång i samtal om värdegrund i undervisningen. Thornberg (2016, s. 41) menar att roller definierar människors position inom en social struktur och att termen *roll* refererar till de beteenden som förväntas av en person som har en viss status i en grupp. De roller och händelser som skildras i *Det osynliga barnet* (Jansson, 1962) är situationer som kan uppstå mellan elever i skolan. Thornberg (2016, s. 41) ger exempel på olika rollgestaltningar som kan finnas hos elever i en klass: den duktiga, ledaren, den tysta, clownen, den hjälpsamma, bråkstaken etcetera. Dessa roller kan appliceras på karaktärerna i *Det osynliga barnet* (Jansson, 1962) där vi finner Ninni som är osynlig, Lilla My som är bråkstaken och Muminrollet som är den hjälpsamme. Vidare anser Thornberg (2016, s. 151) att barn inte utvecklar sin identitet och självkänsla i ett socialt vakuum. Det är när vi upplever och är i en grupptillhörighet som vi kan stärka vår självkänsla. Det är vad huvudpersonen Ninni i *Det osynliga barnet* (Jansson, 1962) upplever när hon först är osynlig eftersom hon inte känner någon tillhörighet men när hon sedan blir inkluderad i både en familj och en vänskap växer hennes självkänsla så att hon till slut blir synlig. Thornberg (2016, s. 151) menar att baserat på skolans värdepedagogiska uppdrag ska lärare vara medvetna om de sociala processer som pågår i elevgrupper och som kan relateras till grupptillhörighet och social identitet.

2.2 Livsvillkor och levnadsförhållanden

Olika livsvillkor och levnadsförhållanden är något som påverkar människans hälsa och individuella utveckling. Detta är något som Anders Fjällhed och Mikael Jensen har intresserat sig för. Fjällhed och Jensen (2013, s. 15–16) skiljer på livsvillkor och levnadsförhållanden och menar att livsvillkor beskriver omständigheter ur ett större levnadsperspektiv, som hur det är att leva i ett visst land eller stad, medan levnadsförhållanden relaterar till hur det är att växa upp i eller vara en del av ett mindre sammanhang, som i en viss familj eller i en viss skolklass. Barn har olika förutsättningar och omständigheter som påverkar deras liv. Jensen och Fjällhed (2013, s. 26) menar att skolan har stor betydelse när det gäller att ge varje elev jämlika förutsättningar att utvecklas. Med kunskap om att elevers olika livssituationer påverkar deras socialiserings- och identitetsprocesser, ökar möjligheten att ge varje elev goda chanser att utvecklas och att känna trygghet.

Utvecklingen av den egna identiteten präglas mycket av relationerna inom familjen och av andra nära relationer. Självidentitet är individens tolkning av självet mot bakgrund av livshändelser och självbiografi. Social identitet är hur individen uppfattar sig själv i ett socialt tillhörande sammanhang, som att tillhöra en gruppmedlemskap med delade intressen (Jensen, 2013, s. 45). Identiteten formas genom interaktion med andra och främst genom

kommunikation. Skolan har ett betydelsefullt uppdrag i att hjälpa barnet att utveckla sin egen identitet. Lärare har också en viktig roll i att hjälpa eleverna att utveckla sina egna identiteter. En lärare kan vara en förebild för eleven och en viktig person att lyssna på och ta hjälp av för att identifiera sin egen personlighet och livsstil (Jensen, 2013, s. 57).

2.3 Boksamtal

Då läraren väljer en bok är det viktigt att boken anses intressant för eleverna för att de ska vilja läsa den. Chambers kallar det boksamtal vi pratar om i skolan för *ett formellt boksamtal*, det vill säga ett strukturerat samtal om en bok (2016, s. 21). För att kunna samtala om böcker måste samtalet vara välplanerat och både lärare och elever måste vara förberedda och välinformerade om samtalet (Chambers, 2016, s. 130). För att få eleverna intresserade av boken de ska samtala om, måste läraren kunna välja en bok som på något sätt är kopplad till elevernas verklighet. Faktorerna ”text-till-själ”, ”text-till-världen” och ”text-till-text” är väsentliga för att eleverna ska kunna identifiera sig med bokens innehåll. Genom de två förstnämnda, kan eleven koppla bokens händelser till sitt eget liv. Genom ”text-till-text” kan eleven koppla bokens händelser till andra böcker, det hjälper eleverna att minnas bättre och förstå händelserna i boken. Eleverna kan på så sätt lättare reflektera över händelserna i boken och förstå innehållet bättre, eftersom de själva har upplevt eller läst om tidigare liknande händelser (Chambers, 2016, s. 140).

Då elever kritiskt analyserar en bok hjälper det dem att förstå textens innehåll bättre och även att förstå hur texten förmedlar olika budskap (Chambers, 2016, s. 152). Chambers (2016, s. 147) menar att boksamtalen ska vara trevliga och att alla elever ska känna sig både delaktiga och avslappnade för att kunna delta i ett innehållsrikt samtal. Viktigt är dock att eleven får säga hur hen har upplevt texten, det vill säga, att eleven känner att de andra lyssnar och tar hens åsikter på allvar (Chambers, 2016, s. 155). Genom boksamtal i grupp kan eleverna få en klarare förståelse av själva innehållet. När de hör andra berätta om sina tolkningar av boken kan det öppna nya synvinklar och på det sättet får eleven ett bättre helhetsgrepp av boken (Chambers, 2016, s. 166). Läraren måste alltid hålla i minnet att elevens tankar och tolkningar av en bok ska accepteras, förutsatt att eleven har läst boken och förstått innehållet (Chambers, 2016, s. 175). För att få ett så innehållsrikt samtal som möjligt, måste läraren minnas att boksamtalet är en social aktivitet. För att väcka elevernas intresse måste läraren utgå från elevgruppen och verkligen känna sina elever. Läraren måste känna till vad eleverna är intresserade av och plocka ut de delarna ur boken (Chambers, 2016, s. 142). Själva idén med att samtala tillsammans som en social aktivitet är att eleverna ska lära sig så mycket som möjligt om en berättelse. Då alla berättar något om en bok är det mycket sannolikt att de andra lär sig något nytt om boken. Eleverna får en rikare förståelse av boken och förstår orsak och verkan bättre (Chambers, 2016, s. 146).

Kåreland (2017, s. 142–143) ger konkreta förslag på hur man kan jobba med böcker i undervisningen. Ett förslag är att låta eleverna studera en berättelse utifrån de olika karaktärernas perspektiv. Hur kan exempelvis hjältarna i en berättelse betraktas om de tolkas från fiendens perspektiv? Kåreland ger exemplet om *Snövit och de sju dvärgarna* av bröderna

Grimm, och beskriver hur läsaren kan analysera de sju dvärgarna och prinsen genom att tolka sagan från den elaka styvmoderns perspektiv. Läsaren kan även analysera vilken roll respektive karaktär har för att Snövit väcks till liv igen.

2.4 Styrdokumentet i Sverige och Finland

Vi har valt att plocka ut delar från de svenska och finska kursplanerna som tangerar vårt syfte och våra frågeställningar. Vi skriver även om kursplanernas centrala innehåll och mål, som beskriver hur man kan använda litteratur i undervisningen.

I kursplanen i svenska för årskurs 4–6 i Lgr11 (2019, s. 258) står det att ”eleverna ska utveckla sin förmåga att formulera sig och kommunicera i tal och skrift, och läsa och analysera skönlitteratur och andra texter för olika syften.” Den finska motsvarigheten till Skolverket, Utbildningsstyrelsen (2014, s. 176) skriver att skolan ska ”sporra eleven att vidga sin textvärld och läsa litteratur som är riktad till barn och unga och uppmuntra eleven att läsa och reflektera kring sina läsupplevelser samt att aktivt använda sig av bibliotek.”

Enligt kursplanen för svenska i Lgr11 (Skolverket 2019 s. 258) är ämnets syfte bland annat att ”formulera sig och kommunicera i tal och skrift, läsa och analysera skönlitteratur och andra texter för olika syften, anpassa språket efter olika syften, mottagare och sammanhang, urskilja språkliga strukturer och följa språkliga normer, och söka information från olika källor och värdera dessa”.

Det centrala innehållet i Lgr11 (Skolverket, 2019, s. 259–260) med koppling till examensarbetets tema och undersökningens syfte är bland annat:

Lässtrategier för att förstå och tolka texter från olika medier samt för att urskilja texters budskap, både de uttalade och sådant som står mellan raderna... Olika sätt att bearbeta egna och gemensamma texter till innehåll och form... Muntliga presentationer och muntligt berättande för olika mottagare, om ämnen hämtade från vardag och skola... Berättande texters budskap, språkliga drag och typiska uppbyggnad med parallellhandling och tillbakablickar, miljö- och personbeskrivningar samt dialoger... Ord, symboler och begrepp som används för att uttrycka känslor, kunskaper och åsikter.

Den svenska kursplanen handlar mycket om att förstå olika texters helhet, samt att eleven kan presentera det hen läst, både verbalt och i skrift.

I den finska läroplanen står det angående modersmål och litteratur att ”syftet med litteraturundervisningen är att väcka läslust, stödja eleverna i att få och dela med sig av läsupplevelser, fördjupa kulturkännedomen, stödja den etiska utvecklingen och att berika elevernas språk och fantasi.” (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 172).

Med koppling till examensarbetets tema och undersökningens syfte har vi valt att plocka ut följande citat ur det centrala innehållet i kursplanen:

Eleverna observerar sitt eget sätt att kommunicera och tränar sig till exempel i att visa respekt, kommunicera målinriktat, uttrycka sina egna åsikter och motivera dessa samtidigt som de lyssnar till andra. De övar sig i att fungera i olika slag av kommunikations- och rollsituationer och att använda sig av retoriska verktyg och drama som kommunikationsverktyg då man behandlar litteratur och aktuella teman... Eleverna lär sig tillämpa lässtrategier och kognitiva strategier (tankestrategier) som är lämpliga för olika situationer... De övar sig att använda även nya begrepp såsom berättare, motiv och tematik när de tolkar skönlitteratur... De utvärderar sin egen läsförståelse och vidgar sina kunskaper genom de texter de läser. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 175–176):

Den finska kursplanen har många likheter med den svenska kursplanen, men det som skiljer den finska kursplanen är att eleverna kan använda drama som ett kommunikationsverktyg. Angående etik i undervisningen, så kommer det fram i den finska kursplanen under modersmål och litteratur. I den svenska läroplanen, kommer begreppet etik fram i kapitlet om värdegrund.

3. Tidigare forskning

Vi har valt att lyfta fram en tidigare forskning som analyserar *Det osynliga barnet* (Jansson, 1962) ur ett psykoteraeutiskt perspektiv. Artikeln syftar till att ge en ökad förståelse av elevers psykosociala processer. Vidare berör vi forskning som studerar vilka parametrar som skapar utvecklade boksamtal. Vi har även tittat på forskning kring genus, hur flickor respektive pojkar ur ett genusperspektiv förhåller sig till en text och författare. Vidare har vi tittat på en doktorsavhandling som undersöker hur skönlitteratur kan användas för värdegrundsarbete i skolan. Till sist har vi även valt att lyfta fram en studentuppsats om karaktärsanalys. Anledningen till att vi valt en studentuppsats är bristen på vetenskapliga referensgranskade artiklar om karaktärsanalyser i barnlitteratur.

3.1 En terapeutisk syn på karaktärerna i *Det osynliga barnet*

Joonas Taipales (2016) analys *Tove Janssons "Näkymätön lapsi" ja sosiaalinen peilaaminen*, baserar sig på novellen *Det osynliga barnet* (Jansson, 1962) ur ett psykoanalytiskt och terapeutiskt perspektiv. I Taipales undersökning är karaktärerna de centrala objekten. Syftet med studien är att visa hur Ninni blir synlig med hjälp av karaktärerna som finns med i novellen.

I bakgrunden nämner Taipale att Ninni är osynlig, men hon finns ändå. Det vet man tack vare bjällran hon har runt halsen. Ninni har också känslor, eftersom hon reagerar genom att åter igen bli helt osynlig då hon tappar en glasburk i marken, men hon kan inte visa sina känslor. Ninni ber aldrig om något och hon kan inte heller uttrycka sin egen åsikt. Ninni beskrivs i passiv form i novellen. Taipale jämför Ninni med de osynliga mössen i boken *Trollvinter* (Jansson, 1957) var dessa finns men inte syns. De hjälper Mumintrollet genom att ge yllesockor åt honom när han fryser, men ingen vet så mycket om dem, varifrån de kommer eller hurdana de är (Taipale, 2016, s. 22–23).

I teoridelen hänvisar Taipale till Winnicott som har forskat om tidig anknytning mellan nyfödda spädbarn och deras vårdnadshavare. Enligt Taipale skriver Winnicott om hur viktigt det är att vuxna speglar sina spädbarn med hjälp av miner och röstlägen. Det bidrar till att spädbarnet känner sig sedd. Taipale jämför Ninni med ett spädbarn som inte blev speglat av sin vårdnadshavare och därmed inte fick känna sig värdefull. Taipale använder sig också av Reddys teori (2008) "*dyadic shared attention*", det vill säga, ömsesidig uppmärksamhet som Ninni inte fick uppleva hos den hemska tanten (Taipale, 2016, s. 24). Taipale nämner vikten av att ett barn blir sedd av sin vårdnadshavare och hur det påverkar barnets utveckling. Taipale nämner att Ninni inte har fått utveckla sin självkänsla och självsäkerhet på grund av den elaka tantens känslolösa bemötande. Eftersom den hemska tanten önskar att Ninni inte är en del av hennes liv kan Ninni inget annat göra än bli osynlig. Ninni får inte möjlighet att utveckla en egen personlighet i socialt sammanhang och lär sig därför inte heller att visa känslor utåt. Enligt

Taipale är mamman i Muminfamiljen på rätt spår då hon konstaterar att Ninni vill vara osynlig, och kanske förstår mamman att det är Ninnis sätt att skydda sig (Taipale, 2016, s. 25–26).

I resultatdelen beskriver Taipale hur Muminfamiljen hjälper Ninni att bli synlig. Tooticki är ofta är den person i muminböckerna som över lag har kontakter till den yttre världen. Det första steget i Ninnis terapiprocess i *Det osynliga barnet* (Jansson, 1962) är då Tooticki presenterar Ninni för Muminfamiljen. Tooticki sätter också en slags diagnos på Muminfamiljen när hon beskriver Ninni som blyg och osynlig. Muminfamiljen tror inte att de kan lösa problemet utan mormors *Ofelbara huskurer*. Dock visar det sig att Ninni inte alls behöver medicinen, eftersom hennes fötter syns innan hon hunnit ta medicinen. Mamman får Ninni att känna sig trygg och säger att Ninni kan berätta om för henne om hon känner sig ängslig. Muminfamiljen blir lättad då Ninni börjar prata. De tror att hon mår bra ända tills Ninni, Lilla My och Mumintrollet ska leka tillsammans. Då märker de att Ninni inte kan leka eftersom hon bara gör precis som hon blir tillsagd. Lilla My blir väldigt frustrerad och frågar Ninni om det inte finns något ”sprätt” i henne. I slutet av novellen går familjen till stranden för att dra upp båten. Ninni blir väldigt upprörd då pappan är i beråd om att knuffa mamman i sjön. Taipale nämner olika teorier vad det kan bero på, att Ninni blir så upprörd och biter pappan i svansen. En teori är att Ninni inser att pappan och mamman har ett kärleksförhållande och hon blir svartsjuk. Ninni förstår att mamman inte finns bara till för henne, utan också för bland annat pappan. Orsaken till att Ninni biter pappan just i svansen, kan enligt Taipale, bero på att den symboliserar pappans snopp, vilken är en viktig del av mannens kropp. I slutet då Ninni skrattar och hennes ansikte syns igen, kan det tolkas att hon genom sin aggressivitet kan visa känslor, kan bana väg för sig själv och vågar visa att hon finns (Taipale, 2016, s. 27–31).

I likhet med vår karaktärsanalys går Taipale också in på karaktärernas personligheter och på karaktärernas beteenden och relation till Ninni som gör att hon blir synlig igen. Studien visar att alla karaktärer i berättelsen har en viktig del i terapiprocessen för att stötta Ninni.

3.2 Boksamtal för att skapa utvecklade diskussioner

Celani, McIntyre och Rightmyers (2006, s. 98) forskning redogör för vilka parametrar som skapar utvecklade diskussioner i ett boksamtal med elever i en årskurs 5. Studiens syfte är att beskriva vilka av lärarens mönster i boksamtalen som bäst främjar utvecklade diskussioner. Definitionen av en utvecklad diskussion i denna forskning är när samtalen kretsar kring ett betydelsefullt ämne. Samtalen innehåller ofta elevernas tolkningar av texten utifrån deras personliga kunskaper och tidigare erfarenheter.

Studien ägde rum i en kommunal grundskola i en stad i mellanvästern, USA. Läraren, Kristen Celani, som också deltar i studien, har vid studiens tidpunkt arbetat med att undervisa på skolan i fem år. Celani är även medförfattare till denna vetenskapliga artikel. I artikeln används endast Celanis förnamn, Kristen och därför kommer även denna text referera till hennes förnamn. Kristen undervisar elever i läsgrupper. Målet med undervisningen är att läsa och diskutera böckernas innehåll på djupet. Val av böcker för läsgruppen baseras på elevernas läsnivå eller lämpligt innehåll som matchar elevernas intressen och bakgrund (Celani m.fl, 2006, s. 100–

101). Läsgrupperna träffas i 20 minuter en till två dagar i veckan och eleverna förväntas komma förberedda till läsgruppen med att ha läst de bestämda sidorna. Under lektionen diskuteras frågor, tolkningar och kopplingar till texten med Kristen som guide. Den läsgrupp som denna studie granskar är en grupp på fem elever, varav tre är flickor och två är pojkar i årskurs 5 (Celani m.fl, 2006, s. 102).

Den primära källan för datainsamling av material till studien är auditiva bandinspelningar av boksamtalen som sedan transkriberas. Den andra datakällan är Kristens egna reflektioner över sin undervisning och hur eleverna responderar på denna. Kristen har dokumenterat sina reflektioner löpande i en forskningsjournal. Studien består av totalt åtta 20-minuters boksamtal. Tre olika böcker diskuteras under denna period. Den första boken valdes på bas av elevernas intressen, den andra boken är skriven av en författare de läst tidigare och den tredje boken valdes av eleverna (Celani m.fl, 2006, s. 103–104).

I analysen transkriberas, kodas och mönsterkodas alla ljudband. Kristens mönster när det gäller att ställa frågor och inkluderande sätt att initiera samtal kodas, liksom hennes respons på elevernas svar. Vidare kodas elevernas svar. Vid analysen av kodningen framträder mönstret att några av hennes diskussioner är mer utvecklade än andra och därför sker ytterligare kartläggning av samtalsmönstren med varje elev. Efter en djupare analys framkommer att valet av litteratur är en bidragande faktor för hur engagerade eleverna är i diskussionerna. Det är även tydligt att Kristens samtal är elevspecifikt, det vill säga att hon medvetet ställer frågor och för samtal med varje specifik elev baserat på deras individuella sociokulturella bakgrund och liv (Celani m.fl, 2006, s. 105).

Målet med forskningsstudien är att identifiera samtalsmönster i boksamtal för att lärare ska kunna hjälpa elever att utvecklas till att kunna delta i diskussioner på högre nivå. Det studien visar är att lärarens roll är viktig. Framgångsfaktorer för en utvecklad diskussion är när läraren bjuder in eleverna till samtal genom att ställa öppna frågor, bekräfta elevernas svar eller be dem att utöka eller stödja sina svar (Celani m.fl, 2006, s. 106).

Studien visar att varje elev har individuella styrkor och deltar i diskussionen på olika sätt. Det Kristen upptäckt är att elevernas skillnader även påverkar hennes eget sätt att ställa frågor och föra diskussioner. Ett exempel på detta är när eleven Shondra viskar fram sitt svar och Kristen svarar med en bekräftelse. Kristens reflektion är att Shondra behövde mer uppmuntran och stöttning än de andra eleverna. Vidare beskrivs hur en annan elev behöver upprepade inviter för att delta i samtalen. Det är viktigt att läraren har kunskap om elevernas olikheter för att kunna skapa utvecklade diskussioner (Celani m.fl, 2006, s. 114–116).

3.3 Diskussioner om genus genom litteratur

Tengberg har forskat om genuskonstruktioner angående hur flickor och pojkar förhåller sig till en text och författare. Han tog också reda på hur eleverna ser på sig själva och på varandra genom en litterär text (Tengberg, 2009, s. 169–170).

Syftet är dels att visa att elevers förhandlingar om genus i skolans litteratursamtal inte bara utgör ytterligare ett exempel på den väldokumenterade polariseringen mellan pojkar och flickor, som ett fenomen oberoende av sitt ämnesmässiga sammanhang, utan att det också är en receptionsgrundad effekt och hänger ihop med hur eleverna förhåller sig till den litterära texten såsom just litterär text. Ytterligare ett syfte är att visa på relationen mellan vad texten sägs representera och hur eleverna framställer och kategoriserar både sig själva och varandra (Tengberg, 2009, s. 170).

I studien deltog åtta elever i årskurs 8, sex pojkar och två flickor. De skulle läsa boken *Vinterviken* skriven av Mats Wahl under ett par veckors tid. Till studien hörde också intervjuer och dramatisering av innehållet i boken. Uppgifterna skedde på svensklektionerna. I samtalen, som filmades, tog man upp temat genus och hur eleverna ser på manligt respektive kvinnligt genom litteraturen, genom sig själva och genom varandra (Tengberg, 2009, s. 170).

I bakgrunden skriver Tengberg om litterära texter i allmänhet. Ofta hörs flera röster i en roman, den som berättar om handlingen, men också andra karaktärers synvinklar sett ur texten. Tengberg hänvisar till Bakhtin, som lyfter fram att läsaren genom olika karaktärers synvinklar i texten kritiskt kan granska berättarens synpunkter (2009, s. 170). Boken *Vinterviken* handlar om John-John, men boken berättas inte utifrån hans synvinkel (Tengberg, 2009, s. 175). Det som kan påverka läsaren är vem som har skrivit texten, det vill säga om det är en man eller kvinna. I analysdelen kan man läsa om elevernas reaktioner på att författaren av boken *Vinterviken* är en man. Tengberg skriver också om hur samtalen kan påverka eleverna. Vissa elever blir helt tysta, eftersom de inte vill bli utpekade och höra till en viss kategori. Dock gör läsaren alltid sin egen uppfattning om en text (Tengberg, 2009, s. 171).

Tengberg skriver att i tidigare forskning har forskare upptäckt att det finns en risk att eleverna delas in i kategorier enligt sitt kön. Läraren bör alltid minnas att genus är en social konstruktion, det vill säga, olika individer borde bli bemötta för dem de är och inte för dem de förväntas vara på grund av sitt kön (Tengberg, 2009, s. 172).

”Medan skillnadstänkandet implicerar en teori om kvinnligt och manligt som något essentiellt och har en problematisk koppling till begreppet identitet som något fast och oföränderligt, kan ett socialkonstruktivistiskt perspektiv erbjuda en mer dynamisk analys av relationen mellan de sammanhang som individer ingår i och de positioner de får eller tar.” (Tengberg, 2009, s. 172)

Tengberg (2009, s. 172) hänvisar till Butler, som menar att varje läsare ska ses som en individ, vare sig hen är man eller kvinna.

I kapitlet *Metod och material*, skriver Tengberg om hur han gick till väga för att utföra undersökningen. Läraren höll fyra gruppsamtal med eleverna som deltog i undersökningen. Tengberg filmade och transkriberade samtalen och kunde därmed gå tillbaka till samtalen då han skrev forskningsresultatet. Tengberg intervjuade läraren innan och efter gruppsamtalen. Han intervjuade också fyra av eleverna efter samtalen. Eleverna skulle också fylla i en enkät

angående samtals- och läsvanor hemma, och dessutom skriva loggböcker under tiden för studien. Orsaken till att Tengberg hade så få elever i sin undersökning, var att han ville skapa förutsättningar för en mer intensiv diskussion mellan läraren och eleverna, och för att lättare kunna få idéer om hur elever tänker (Tengberg, 2009, s. 173–174). Tengberg beskriver ett av gruppsamtalen läraren hade med eleverna, men han beskriver endast slutskedet, eftersom det i slutet av gruppsamtalet lyfts fram så bra hur eleverna reagerar på författarens sätt att skriva. Det blev väldigt laddade gruppsamtal, då det skrevs väldigt vågat om nakna tjejer i boken (Tengberg, 2009, s. 174–175). Tengberg skriver inte så mycket om boken över lag, förutom att huvudpersonen är John-John. Han skriver också några citat direkt ur boken, så man får en uppfattning av hur bokens författare beskriver till exempel kvinnorna i berättelsen.

I analyskapitlet skriver Tengberg också om hurdana reaktioner boken väcker hos eleverna och en av tjejerna, Erika kommenterar att det finns för mycket nakna tjejer i boken. En av pojkarna, Gustav, ansåg att det i berättelsen inte fanns tillräckligt med nakna tjejer och frågade en av tjejerna i gruppen om anser att det borde ha funnits nakna killar. Erika känner sig obekvämt i situationen. I gruppsamtalet som finns i artikeln börjar läraren med att kommentera Erikas tidigare kommentarer att boken var överdriven. Hon är fortfarande av samma åsikt, varpå Gustav uttrycker att han tyckte det var ”gött” med nakna tjejer. Därpå följer en intensiv diskussion angående flickors och pojkars syn på det motsatta könet både i boken och i det verkliga livet. Dock kan läraren se boken som en potential för undervisning, eftersom den beskriver så bra dagens samhälle om bland annat kärlek mellan olika samhällsklasser och rasism. Erika funderar på författaren och varför han skriver om pojkarna i boken som ”machos”. Hon funderar på om författaren själv är en machotyp eller inte, men tror att han inte är det, eftersom boken är fiktiv och ska därmed inte stämma överens med hans verklighet. (Tengberg, 2009, s. 175–178).

Resultatet visar att läraren inte håller sig helt neutralt till genusfrågan, utan utgår från pojkars och flickors synvinkel. Erika anser att alla tjejer ses som objekt i boken och inte som personer, eftersom de beskrivs på ett väldigt vulgärt sätt och avspeglar sig inte på verkligheten. En av pojkarna anser, precis som Erika att kvinnorna beskrivs mer som objekt än personer i boken, men i motsats till Erika, så störde det inte honom. Tengberg skriver att Bakhtin nämner begreppet aggressivitet, det vill säga, olika läsare ser i det här fallet kvinnor på olika sätt. I och för sig anser både Erika och Gustav att kvinnor sågs som objekt, men det störde inte Gustav alls, medan Erika inte alls gillade sättet hur författaren skrev om kvinnor. Genom att Gustav klart uttrycker sina åsikter om att det var ”gött” med nakna tjejer, så får han med några andra av pojkarna också i diskussionen Tengberg, 2009, s. 179–180).

I diskussionen konstaterar Tengberg (2009, s. 182–184) att eleverna först diskuterar karaktärerna i boken, men småningom går diskussionen över till hur eleverna ser på varandra som pojkar och flickor. De börjar ifrågasätta varandras syn som pojkar och flickor. Dock nämner Tengberg att alla i gruppen inte kanske vågar säga högt sin åsikt om vad de tänker på flickor och pojkar i allmänhet. Läraren försöker hålla en neutral position i diskussionen mellan eleverna, för att inte ta någons sida.

I avslutningen skriver Tengberg (2009, s. 185) om elevernas position utgående från diskussionen om boken:

Erikas hänvisning till feministisk diskurs, Gustavs fysiska och verbala appell till pojkgruppen att inta en gemensam hållning liksom pojkarnas samfällda skratt när de lyckas provocera flickorna eller tycker sig övertrumfa dem retoriskt, visar hur eleverna söker auktorisera sina utsagor utifrån vad Öhrn (2005) kallar *könade normer*.

Tengberg (2009, s. 185) hänvisar till Öhrn och tillägger att det är normalt att det blir konflikter i grupper då det diskuteras genus. Pojkar och flickor kan reagera väldigt starkt på sina klasskamraters agerande och uttryckande av tankar.

3.4 Skönlitteraturens möjligheter för värdegrundsarbete i skolan

Malin Alkestrand har i sin doktorsavhandling *Magiska möjligheter Harry Potter, Artemis Fowl och Cirkeln i skolans värdegrundsarbete* (2016) undersökt skönlitteraturens möjligheter att arbeta med värdegrund i skolan. De områden som Alkestrand riktat in sig på är frågor som handlar om demokrati, mänskliga rättigheter och kulturell mångfald (2016, s. 9). Varför Alkestrand valt att använda just fantasygenren är för att den skildrar världar där det omöjliga blir möjligt och att det genom fantasylitteraturen blir möjligt att kommentera andra perspektiv av verkligheten på ett annorlunda sätt än vad som är möjligt genom realistisk litteratur (2016, s. 12). Alkestrand tar fasta på att den svenska skolans övergripande uppdrag är att utbilda och fostra framtidens samhällsmedborgare. Grundskolans centrala värden och värderingar formuleras i skolans läroplaner. Analysen i avhandlingen har en koppling till skolans läroplan och Alkestrand belyser specifikt värdegrundsfrågor som handlar om människor lika värde, ett demokratiskt samhällsskick och individens integritet (2016, s. 13).

Urvalet för avhandlingen är fantasylitteratur för unga läsare som även har en tydlig ingång till värdegrundsarbete om demokrati, mänskliga rättigheter och kulturell mångfald. De tre bokserier som valts ut är Harry Potter-serien (1997–2007) av J.K. Rowling, Artemis Fowl-serien (2001–2012) av Eoin Colfer och den svenska Engelsforstriologin (2011–2013) av Mats Strandberg och Sara Bergmark Elfgren (Alkestrand, 2016, s. 10).

De teoretiska utgångspunkterna för analysen är flera. En av dem är didaktisk potential, dock menar Alkestrand (2016, s. 68) att det är ett begrepp som är svårt att definiera men i denna avhandling är definitionen avgränsad till hur det kan tillämpas i förhållande till skönlitteratur. Alkestrand resonerar kring begreppet didaktisk potential enligt följande:

En skönlitterär texts didaktiska potential är en potential i betydelsen en *möjlighet* som texten ger upphov till. För att potentialen ska kunna aktualiseras och bli någonting mer än en orealiserad möjlighet krävs en läsare som på ett eller annat sätt går i dialog med texten (2016, s. 71).

En annan teoretisk utgångspunkt är erfarenhetspedagogiken, vilken innebär att läsaren kan identifiera sig med en litterär karaktär och genom denne objektifiera sina egna problem och betrakta dem utifrån (Alkestrand, 2016, s. 77). Ytterligare en teoretisk utgångspunkt är den som Alkestrand (2016, s. 79) kallar för den etiska vändningen. Denna aspekt belyser frågor i skönlitteraturen som är moraliska och etiska. Läsning av skönlitteratur är viktig för att unga individer ska utvecklas till kritiska och empatiska personer, dessutom kan etiska frågor problematiseras med hjälp av skönlitteratur och användas i skolans värdegrundsarbete. Vidare menar Alkestrand (2016, s. 88) att fantasygenren tillför ännu en dimension till didaktisk potential, nämligen de teoretiska begreppen främmandegöring och allegori, vilka syftar till att fantasygenren fungerar som en allegorisk länk mellan verkligheten och det övernaturliga. Läsaren kan med hjälp av fantasyföreläsningen se det vardagliga ur ett annat perspektiv och den främmandegörande betydelsen innebär att när verkligheten skådas från ett distanserat håll kan läsaren uppfatta verkligheten precis som den är snarare än att endast känna igen den. Den didaktiska potentialen är att fantasygenren kan fungera som en metafor för verkligheten som kan göra det lättare att prata om svårare frågor som psykologiska, existentiella och etiska.

Metoden Alkestrand (2016, s. 102) använder är en analys av de maktförhållanden som framställs i de tre fantasyserierna, utifrån perspektiven demokrati, mänskliga rättigheter och kulturell mångfald. I sitt kapitel om mänskliga rättigheter ger Alkestrand (2016, s. 197–198) ett exempel på rasideologi som är hämtat ur Harry Potter-serien. Hermione anses vara av underordnad magisk rang och lägre stående eftersom hon är född mugglare och inte född som magisk varelse. Hermione använder därför två strategier för att bli accepterad som fullvärdig magiker. Till att börja med satsar hon på att utveckla sin magiska kompetens genom att vara en toppstudent. Hennes andra strategi är att föra en kamp mot Voldemorts rasistiska inställning och även mot den allmänt accepterade rasideologi som förekommer i magikernas värld. Hennes kamp påverkar hennes egen maktposition och skapar även förutsättningar för andra mugglare att befrias från rasistiska krafter. Alkestrand (2016, s. 234) sammanfattar:

Kapitlets tydligaste exempel på att fantasyföreläsningens didaktiska potential grundar sig i hur ett allegoriskt anslag används för att skapa främmandegörande effekter utgörs av den rasideologi som Hermione tvingas stångas mot i magivärlden. Likheterna med verklighetens rasistiska diskurser är så tydliga att serien uppmuntrar till en allegorisk tolkning, i vilken Voldemorts ideologi jämförs med rasistiska diskurser i verkligheten.

I sitt avslutande kapitel, *Magiska möjligheter*, diskuterar Alkestrand (2016, s. 290) att den didaktiska potential som fantasyföreläsningen erbjuder är att den ger läsaren inträde till en litterär miljö som skiljer sig väsentligt från verkligheten, och de magiska världarna ger läsaren en möjlighet att jämföra dessa med sin egen verklighet. "Det är det spel mellan igenkänning och distansering, mellan det välkända och främmande, som gör att frågor om verklighetens maktfördelning kan synas i sömmarna" menar Alkestrand (2016, s. 290).

3.5 Karaktärsanalys

Emilia Blanksvärd (2020) är författare till studentuppsatsen *Mumindalen och katastrofhotet – En analys av karaktärerna i Tove Janssons litterära verk Kometen kommer (1968)*. Blanksvärds (2020) arbete består av en karaktärsanalys av de litterära figurerna. Syftet med Blanksvärds studie är att undersöka hur karaktärerna agerar på olika sätt i förhållande till en hotande katastrof. Som metod för sin analys utgår Blanksvärd från litteraturvetaren Maria Nikolajevas (2017) analysverktyg och karaktärsteorier. Resultatet av Blanksvärds analys visar att Tove Jansson skildrar många olika förhållningssätt till en katastrof med hjälp av karaktärerna i verket. Figurerna framställs ofta som rena stereotyper för mänskliga beteenden. Resultatet visar också att det är genom karaktärernas olika förhållningssätt gentemot katastrofen och individuella problem som för handlingen framåt i berättelsen. Det är genom karaktärernas motstridiga egenskaper som de kompletterar varandra och därigenom får läsaren ta del av olika perspektiv på den rådande situationen. Vidare diskuterar Blanksvärd hur verket kan användas i klassrummet för att prata om hotfulla situationer. Blanksvärd lyfter bland annat fram viruspandemin Covid-19 som ett exempel på en hotfull situation som i skrivande stund sprids över jordens befolkning och påverkar varje elev på något sätt. Genom att använda Janssons skönlitterära verk *Kometen kommer* i undervisningssammanhang resonerar Blanksvärd att elever får ett redskap som kan ge dem en ökad förståelse för både sina egna känslor och omvärldens agerande.

4. Teoretisk utgångspunkt

I detta kapitel beskrivs de teoretiska utgångspunkterna för vår analys. Narratologin är den teori som studiens analys utgår från. Det sociokulturella perspektivet används som en lärande teori utifrån den didaktiska potentialen att arbeta med novellen *Det osynliga barnet* (Jansson, 1962) i undervisning.

4.1 Narratologi

I vårt examensarbete använder vi oss av narratologi, eftersom vi analyserar hur karaktärerna i novellen *Det osynliga barnet* (Jansson, 1962) uppfattas. Narratologi är ett begrepp som utvecklades under 1960-talet och det står för berättarstil och berättarteknik (Kåreland, 2017, s. 132). Vulovic (2018, s. 43) menar att narratologi innebär att tolka berättande texter och förstå deras struktur för att få reda på vad det väsentliga i en text är och hur man tar reda på det. De redskap vi valt att arbeta med för att analysera de litterära karaktärerna i *Det osynliga barnet* (Jansson, 1962) utgår från de karaktärsteorier som litteraturvetaren Maria Nikolajeva beskriver i sin bok *Barnbokens byggklossar* (2017).

4.2 Det sociokulturella perspektivet som en lärande teori

Vygotskij har utvecklat den sociokulturella teorin och forskat i hur den sociala miljön på barnhem, daghem och i skolor påverkar barns inlärning. Hans teorier blev kända i västvärlden på 1960-talet (Partanen, 2007, s. 18–19). Vygotskij var intresserad av människans utveckling och engagerad i att undersöka hur människans utveckling påverkas av samspelet mellan det biologiska och det sociokulturella perspektivet (Säljö, 2017, s. 251). Det sociokulturella perspektivet handlar om hur människan utvecklar sina förmågor för att lära sig ny kunskap. För att ta till sig ny kunskap menade Vygotskij att människan använder redskap för att förstå och kunna relatera till det nya vetandet (Säljö, 2017, s. 253). Detta kallas med ett annat ord för *mediering*. Redskapen delas in i två kategorier: språkliga och materiella. Det språkliga redskapet är det som vi använder för att kommunicera och tänka och är uppbyggt av symboler och tecken som exempelvis bokstäver och siffror. De språkliga redskapen skiljer sig åt mellan olika kulturer och samhällen och är under ständig utveckling. De materiella redskapen som används som medierade verktyg kan exempelvis vara en dator, en penna eller ett kirurgiskt verktyg. För att kunna använda det fysiska redskapet på rätt sätt behöver utövaren ha kunskap om både hur själva verktyget ska hanteras och även behärska det område som det ska användas till. Säljö (2017, s. 255) exemplifierar detta med att en kirurg behöver ha kunskap om hur de kirurgiska instrumenten används och även vetskap om anatomi och kroppens övriga funktioner. Partanen (2007, s. 54) menar att sociokulturellt lärande är när eleverna lär sig ny kunskap i samspel med varandra, genom till exempel par- och grupparbete. Elever lär sig av varandra när de ser hur andra jobbar och det stimulerar även deras nyfikenhet. Partanen (2007, s. 56–57) kallar detta för medierat lärande. Med medierat lärande menar Partanen att vi identifierar väsentliga detaljer genom att lyssna på varandra. Då eleverna lyssnar på varandra lär de sig att

förstå andras synvinklar ur till exempel en text. Även då elever är på olika inlärningsnivåer kan de alltid lära sig något nytt av varandra (Partanen, 2007, s. 53).

Med *appropriering* menas att man tillägnar sig kunskap och lär sig hur man använder den (Säljö, 2017, s. 258). Den appropriering som handlar om den allra första inläringen och som sker när vi är barn kallas för primär socialisering. Det är när barnet lär sig sitt första språk, utvecklar sin identitet och lär sig att förstå sociala relationer. Sekundär socialisering handlar om att lära sig kunskaper som kräver ett visst kunnande eller färdighet för att kunna utföras. Vygotskij skiljde på vardagliga och vetenskapliga begrepp och menade att vetenskapliga begrepp kommer från vetenskapen. Exempel på vetenskapliga begrepp är hypotenusan inom geometrin eller substantiv inom grammatiken. Vygotskij ansåg att skolan var den plats som elever skulle få möjlighet att appropriera ny kunskap som har en vetenskaplig grund. Det är läraren som är den person som introducerar kunskapen och ger förutsättningar för ett bra lärande genom sin undervisning (Säljö, 2017, s. 259). Även Partanen (2007, s. 59) menar att lärarens roll i undervisningen är att ”blåsa liv i elevens tankar”. Det innebär att eleven redan har mycket kunskap sedan innan men läraren behöver stimulera eleven i sitt tänkande och inläring. För att stimulera sina kognitiva förmågor i medierat lärande bör varje elev vara aktiv i lärandet. Läraren har ansvar för att de materiella verktygen finns till hands (Partanen, 2007, s. 56–57). I detta examensarbete diskuterar vi om den didaktiska potentialen att använda Novellen *Det osynliga barnet* (Jansson, 1962) i ett undervisningssammanhang. Det sociokulturella perspektivet fungerar som en lärande teori i denna kontext. Medieringen sker genom undervisningen då själva boken är det materiella redskapet och boksamtalet är det språkliga verktyget.

5. Metod och material

I detta kapitel presenteras en fördjupad redogörelse av varje analysverktyg som används som metod för att analysera varje karaktär.

5.1 Analysverktyg

Grunden för att analysera litterära karaktärer är att först bedöma deras ontologiska status, vilket innebär att de kan skildras antingen som verkliga människor eller som textkonstruktioner. Tolkningen av litterära karaktärer kan delas in i mimetisk och semiotisk syn. Med mimetisk syn menas att karaktärerna uppfattas som en direkt avspegling eller ett härmande av verkligheten. Att studera karaktärer med en mimetisk syn kan innebära att se på personerna ur ett psykologiskt perspektiv, idébärare eller som förespråkare av något. Semiotik kommer från ordet semiologi, som betyder läran om tecken, vilket innebär att tolkning av karaktärerna med en semiotisk syn enbart är ett språkligt uttryck som inte har någon direkt koppling till verkligheten. Med en semiotisk syn är det textens inverkan på läsaren som är grunden för tolkningen medan det med en mimetisk syn förväntas att läsaren går utanför texten och tolkar karaktärerna utifrån egna erfarenheter (Nikolajeva, 2017, s. 146–147). Även Vulovic (2018, s. 45) nämner begreppet ”mimesis”. Han skriver att författarens verk är speglar av verkligheten, det vill säga författarens verk påverkas av den miljö och sociokulturella miljö hen lever i. Analysen av karaktärernas ontologiska status i *Det osynliga barnet* (Jansson, 1962) görs med en mimetisk syn eftersom karaktärerna tillskrivits personligheter som har mänskliga drag. Dock antas även ett semiotiskt perspektiv eftersom analysen endast utgår från textens beskrivning av karaktärerna och ingen tolkning av deras beteenden görs utanför det som står i texten.

Figurerna i Mumindalen består av sagofigurer, men Muminrollen är varken djur eller människor till sitt utseende. När ett sagoväsen har människoliknande egenskaper kallas det för antropomorfism, vilket är något som kännetecknar Muminrollen. Många barnböcker innehåller antropomorfiska djur eller sagofigurer och enligt kognitiv psykologi är det ett sätt att hjälpa unga barns hjärnor att lära sig och förstå hur världen fungerar (Nikolajeva, 2017, s. 206–207).

Karaktärerna skildras som huvudperson eller biperson baserat på specifika kriterier. Den inre persongestaltningen undersöker karaktärernas egenskaper genom exempelvis beteenden, tankar, kommentarer, specifika drag eller upprepade handlingar. Vidare undersöks om en litterär karaktär är statisk eller dynamisk. En statisk karaktär ändras inte under berättelsen utan förblir densamma i både egenskaper och utseende. En dynamisk karaktär förändras under berättelsen. Karaktärernas egenskaper definieras även som runda eller platta. En platt personlighet skildras med ett utmärkande karaktärsdrag medan en rund personlighet framställs med flera egenskaper. Den yttre persongestaltningen undersöker karaktärens utseende och eventuella attribut. Genusperspektiv undersöks genom att klargöra hur karaktärernas stereotypa manliga respektive kvinnliga egenskaper skildras utifrån ett socialt konstruerat

genus och inte biologiskt kön. För analysen av genusperspektivet utgår vi från Nikolajevas (2017, s. 193) schema för 'kvinnliga' respektive 'manliga' egenskaper.

Nedan följer en fördjupad redogörelse av de analysverktyg som tillämpas i undersökningen.

5.1.1 Huvudperson eller biperson

I vår undersökning använder vi Nikolajevas (2017, s. 154–156) resonemang som analysverktyg för att kategorisera karaktärerna i *Det osynliga barnet* (Jansson, 1962) i huvudpersoner eller bipersoner. En vanlig definition av huvudperson är att det är den som står i händelsens centrum eller att det är titelpersonen, det vill säga den person vars namn ingår i bokens titel. Vidare uppfattas oftast jag-berättaren som huvudperson. Ett bra riktmärke för att avgöra vem som är huvudperson är att se vem som genomgår störst förändring genom berättelsen, antingen genom en fysisk förvandling eller en mognad i form av insikter eller kunskaper. Uppfattning om vem som är bokens huvudperson kan tolkas varierande av olika läsare beroende på deras egna erfarenheter. Ett barn och en vuxen läser boken utifrån olika mognad så deras respektive tolkning påverkas av deras egna tidigare upplevelser. Ifall det anses finnas fler än en huvudperson i en berättelse, så kan det även nämnas som kollektiv huvudperson (Nikolajeva, 2017, s. 156).

Bipersoner är alla karaktärer utöver huvudpersonen. Handlingen i en berättelse kan inte utvecklas utan interaktionen mellan huvudpersonen och bipersonen. Nikolajeva (2017, s. 159) menar att det finns pedagogiska och didaktiska skäl till att barnlitteratur ska innehålla fler karaktärer: den ska lära barn om relationer.

5.1.2 Karaktärsbeskrivning

Inre- och yttre persongestaltning

Den karaktärsteori som används i denna studie är ett redskap för att skildra karaktärerna genom en bred lins som åskådliggör hur de presenteras för läsaren. Det omfattar allt ifrån presentation av de litterära personernas beteenden, tankar, utseenden, kommentarer etc. Dessutom kan figuren ha specifika drag som utmärker deras personlighet, som läsaren får förstå genom upprepade handlingar i texten. Vi kan aldrig veta vad människor tänker eller känner men i en berättelse får läsaren möjlighet att ta del av en persons tankar. En litterär persons karaktärsdrag är begränsade till det som står i texten, men en verklig människas egenskaper, både yttre och inre, är betydligt fler (Nikolajeva, 2017, s. 164). Beskrivningen av den yttre persongestaltningen kan vara betydelsefull för att betona de inre egenskaperna. Nikolajeva (2017, s. 165) ger ett exempel på detta genom Mary i *Den hemliga trädgården* av Frances Hodgson Burnett, som i början av berättelsen beskrivs som mager, blek och ful men i takt med att hennes inre egenskaper förändras så ändras även hennes yttre till att hon får färg i ansiktet, blir rundare och får tjockare hår. Beskrivning av yttre förändringarna accentuerar en inre utveckling hos en litterär karaktär.

Dynamisk eller statisk karaktär

En litterär person kan skildras antingen som dynamisk eller statisk i sin karaktärsbeskrivning. Nikolajeva (2017, s. 166–167) menar att en dynamisk person förändras under berättelsen, medan en statisk karaktär förblir oförändrad. För en dynamisk karaktär kan förändringen antingen vara kronologisk eller etisk. Med etisk dynamik menas att karaktärer genomgår en större förändring på kort tid på grund av extrema omständigheter med stor påverkan. Med kronologisk förändring menas att karaktärer förändras över tid på grund av att de blir äldre.

Rund eller platt personlighet

Personligheterna kan beskrivas som platta eller runda. Platta personer har oftast endast en egenskap som skildrar deras karaktär. Nikolajeva (2017, s. 167) menar att de flesta bipersonerna i Mumindalen beskrivs som platta då varje figur har tilldelats specifika egna drag: Snorkfröken är fåfång, Snorken förnuftig, Misan ständigt olycklig. De litterära karaktärer som har flera olika egenskaper som är både positiva och negativa beskrivs som runda. Ett exempel på en rund karaktär är Pippi Långstrump som har många olika egenskaper, men hon är helt statisk eftersom hon inte förändras någonting (Nikolajeva, 2017, s. 168). Vulovic nämner också runda och flata (motsvarande) platta karaktärer. Dock skriver han också att alla karaktärer lever med i berättelsen och utvecklas under berättelsens gång (Vulovic, 2018, s. 64). Personligheter kan i den mån man känner till tolkas på basen av personligheter och deras göranden. Till exempel om en person är väldigt oförsiktig, så kan man på basen av denna vetenskap bedöma personen i fråga (Vulovic, 2018, s. 67).

5.1.3 Genus

Att analysera genus i litteraturen handlar om mer än beskrivning av könsroller. Nikolajeva (2017, s. 191–196) hävdar att tidiga studier av barnlitteratur utgick från de könsstereotypa rådande normerna, vilket innebär att pojkar är busiga och äventyrliga medan flickor är snälla och duktiga. De manliga och kvinnliga egenskaperna är varandras motsatser, men det är inte det biologiska könet som är relevant för en litterär analys utan mer det socialt konstruerade genuset. Nikolajeva har konstruerat ett schema för kvinnliga respektive manliga egenskaper för att lättare bedöma hur karaktärer skildras utifrån egenskap och inte stereotypt kön. Vid karaktärsanalysen av figurerna i Mumindalen tillämpas detta schema genom att varje karaktärs personlighetsdrag jämförs mot de stereotypa egenskaper som klassificerats i respektive kategori.

Tabell 1 Schema för ‘kvinnliga’ respektive ‘manliga’ egenskaper (Nikolajeva, 2017, s. 193).

Män/pojkar	Kvinnor/flickor
Starka	Vackra
Våldsamma	Aggressionshämmande
känslokalla, hårda	emotionella, milda
Aggressiva	Lydiga
Tävlande	Självupppoffrande
Rovgiriga	omtänksamma, omsorgsfulla
Skyddande	Sårbara
Självständiga	Beroende
Aktiva	Passiva
Analyserande	Syntetiserande
tänker kreativt	tänker kvalitativt
Rationella	Intuitiva

5.2 Material

Under den här rubriken följer först en presentation av verkets författare, Tove Jansson, därefter en sammanfattning av novellen *Det osynliga barnet* (1962).

5.2.1 Presentation av Tove Jansson

Tove Marika Jansson föddes söndagen 9 augusti 1914 i Helsingfors i en konstnärsfamilj. Mamman Signe Hammarsten Jansson kom från Sverige och var tecknare och pappan Viktor Jansson var finlandssvensk och livnärde sig som skulptör (Björk, 2003, s. 24). Under sin livstid upplevde Tove Jansson två krig: det finska inbördeskriget åren 1917–1918 mellan de röda och de vita (kommunister mot borgare) och andra världskriget åren 1939–1945. Under tiden för inbördeskriget bodde Tove Jansson med sin mamma i Stockholm, medan pappan var vid fronten. Sin barndoms somrar tillbringade Tove Jansson på Blidö, utanför Norrtälje. Sommarstället på Blidö har haft stor inverkan på Muminberättelserna, med bland annat en liten havsvik. Havet är en väsentlig del i muminberättelserna. I stugan på Blidö fanns också kakelugnar och dessa nämns i bland annat boken *Trollvinter* (1957) (Björk, 2003, s. 76). Sommarstället i Storpellinge, öster om Helsingfors var också en viktig del av Muminvärlden. Idén med Sniffs grotta på stranden kom därifrån. Grottan nämns i bland annat boken *Kometjakten* (1946) (Björk, 2003, s. 76).

Redan som liten tecknade Tove Jansson mycket tillsammans med sin mamma. Utöver tecknandet var Tove Jansson intresserad av att läsa. Hon gillade bland andra Elsa Beskows böcker. Som barn var Tove Jansson envis och intensiv, såsom karaktären Lilla My i Mumindalen (Björk, 2003, s. 29–34). Som skolbarn började Tove Jansson skriva böcker och tecknade mycket också (Björk, 2003, s. 42). Tove Jansson trivdes inte alls i skolan, hon ansåg att det var tråkigt och hon kände att hon inte fick förverkliga sig där. Dock skrev hon en skoltidning kallad *Julkorven*, som hon sedan sålde i klassen (Westin 1988, s. 38). Tove Jansson

skrev sin första bok då hon var 14 år gammal (Björk, 2003, s. 42). År 1930 inledde Tove Jansson sina konststudier vid Tekniska skolan (numera Konstfack) i Stockholm och år 1933 började hon i målarklassen på Ateneum i Helsingfors (Westin, 1988, s. 21–22).

Under andra världskriget blev Tove Jansson känd för sina verk, målningar och teckningar. Hon tecknade bland annat satirteckningar (Björk, 2003, s. 65). Tove Jansson var först inriktad på att bli konstnär. Hon provade också på författarskap och i början av 30-talet skickade hon in en bok för publicering, men boken skickades tillbaka från förlaget (Westin, 1988, s. 23). På 40-talet syntes det första mumintrollet på en bild, men kallades då för *Snork* och 1945 publicerades hennes första verk om Mumin: *Småtrollen och översvämmningen*. Verket heter så för att förlaget som publicerade det, ansåg att rubriken inte kan innehålla ordet *mumintroll*, eftersom ingen visste vad det var för något (Björk, 2003 s. 72–73). Värt att notera är att den tredje muminboken *Trollkarlens hatt* (1948) översattes först till engelska och sedan till finska (Westin, 1988, s. 11). Tove Jansson började skriva Muminböckerna under andra världskriget, för att det var ett sätt för henne att komma bort från verkligheten. När Tove Jansson skrev muminböckerna, reste hon samtidigt bort till den idylliska Mumindalen (Björk, 2003, s. 71).

Enligt Westin (1988, s. 87) gav Tove Jansson ut sin enda novellsamling år 1962 med titeln *Det osynliga barnet*. Boken innehåller ett antal korta berättelser, däribland *Det osynliga barnet*. Novellsamlingen var dedikerad till Sophia Jansson, Tove Janssons brorsdotter. De olika novellerna i boken handlar ofta om att finna sig själv, att våga uttrycka sitt innersta, att växa som person. Jansson tecknade själv bilderna till boken (Björk, 2003, s. 130–131).

5.2.2 Presentation av novellen *Det osynliga barnet* (Jansson, 1962)

Nedan följer en sammanfattning av novellen *Det osynliga barnet* (Jansson, 1962). Referat och citat anges med sida (s. x).

Novellen *Det osynliga barnet* (Jansson, 1962) är en berättelse om Ninni som en dag blir osynlig då hon under en längre tid utsätts för kränkande behandling av sin vårdnadshavare. Vårdnadshavaren beskrivs som en hemsk tant som tar hand om ungen Ninni utan att ens tycka om henne. Tantens agerande gentemot Ninni är att hon konstant utövar en iskall ironi. När Ninni bleknat i konturerna och till slut blivit alldeles osynlig vill tanten inte längre ta hand om henne och ger henne därför till Tooticki (s. 116). Tooticki för Ninni till Muminfamiljen då hon tror att familjen kan göra Ninni synlig igen (s. 117). Ninni har en liten silverbjällra runt halsen för att de andra ska veta var hon är (s. 119). Muminfamiljen tar emot Ninni och behandlar henne som en i familjen. Mamman bäddar åt henne och ger henne mat och nya kläder. Mamman rör ihop ett recept från mormors gamla anteckningar för *Ofelbara Huskurer*, som hon hoppas ska göra Ninni synlig igen. Detta håller hon i Ninnis kaffe varje morgon (s. 120). Så en dag blir Ninnis tassar synliga (s. 121). Muminfamiljen samlas i sin trädgård för att göra äppelmos av sina äpplen som de sedan håller i sina syltburkar när det plötsligt hörs ett kras. Det är Ninni som har tappat en syltburk i backen och hon blir direkt osynlig igen av rädsla, men mamman

lugnar henne med att säga: "Det var just den burken vi brukar ge åt humlorna. Nu slipper vi bära ned den på ängen. Och mormor sa alltid att ska det växa ur jorden så får man lov att ge den en present på höstkanten." Snart blir Ninni blir synlig igen, först är det tassarna som syns och strax även benen (s. 123).

Ninnis kropp blir synlig men ännu återstår hennes ansikte (s. 124). Mumintrollet och Lilla My får veta att Ninni aldrig har lekt så de beslutar att lära henne alla lekar de kan, men det visar sig vara omöjligt eftersom Ninni lekte av artighet och inte för att ha roligt. My blir till slut irriterad över Ninnis försiktighet och ryter därför hotfullt åt Ninni att hon aldrig kommer att få ett ansikte igen om hon inte lär sig att slåss (s. 127).

Dagarna går men Ninni förblir osynlig. Hon följer efter Mumintrollets mamma vart hon än går (s. 127). Så kommer den dag då hela familjen går till sandstranden för att dra upp båten inför vintern (s. 128). Mamman sitter på bryggan och blickar ut över havet när pappan smyger upp bakom henne för att på skoj låtsas knuffa ned henne i vattnet. Ninni ser vad som är på väg att ske och flyger som en blixtnedslåg över bryggan och biter pappan i svansen så att han inte ska lyckas utföra sin elaka handling. Han vrålar till och hans hatt flyger i sjön (s. 129). Ninni har nu blivit fullt synlig igen och skriker till pappan "Du *vågar* inte kasta henne i det stora hemska havet!". Lilla My applåderar och skriker "Bravo, bravo! Jag kunde inte ha gjort det bättre själv!" När pappan försöker fiska upp sin hatt, så ramlar han själv i (s. 130). Ninni skrattar så hela bryggan skakar. Tooticki säger att "hon lär aldrig ha skrattat förr" och hävdar att hon tycker att familjen förändrat ungen så att hon nu är värre än Lilla My, men att huvudsaken är ju att hon syns. Mamman anser dock att det är mormors förtjänst att Ninni syns igen (s. 131).

6. Resultat

Nedan följer analysen av de sex karaktärerna som är med i novellen *Det osynliga barnet* (Jansson, 1962). De referat och citat som förekommer anges med sida (s. x).

6.1 Ninni

Huvudperson eller biperson

Bokens titel ”Det osynliga barnet” föranleder läsaren att uppfatta att det är Ninni som är huvudpersonen i denna berättelse. I bokens inledning berättas att Ninni har blivit osynlig. Genom hela berättelsen är det Ninni som står i händelsernas centrum när vi som läsare får följa hennes väg från att vara osynlig till att bli synlig igen. Detta utgör Ninni till bokens centrala huvudperson.

Inre- och yttre persongestaltning

Ett karaktärsdrag som utmärker Ninni är att hon är blyg. När läsaren får möta Ninni första gången, är det en mörk och regnig kväll och Tooticki har tagit med Ninni hem till Muminfamiljen, men trots att Tooticki lockar på henne vid dörren står Ninni kvar ute i regnet och vågar inte gå in i huset:

Plötsligt hördes några lätta slag på rutan och utan att vänta klev Tooticki in på verandan och ruskade vattnet av regnrocken. Sen höll hon upp dörren och lockade ut i regnet: Kom, kom.

Vem har du med dig? frågade Mumintrollet.

Det är Ninni, sa Tooticki. Ungen heter Ninni. Hon höll fortfarande upp dörren och väntade. Ingen kom.

Nåja, sa Tooticki och ryckte på axlarna. Hon kan ju hålla sig där ute om hon är blyg (s. 115–116).

Resultatet visar att Ninni är blyg eftersom hennes beteende är att hon väljer att stå kvar utanför huset trots att det regnar. Det bekräftas också genom Tooticki som uttrycker att Ninni är blyg.

Ninni framstår även som en rädd och ängslig karaktär eftersom hon blivit osynlig när hon blivit skrämmd av en hemsk tant som tagit hand om henne utan att tycka om henne. Ninni behandlas med ironi från morgon till kväll, vilket gör att hon först bleknar i konturerna och till sist blir helt osynlig och även slutar att prata (s. 116). Osynligheten kan ses som en metafor för att bli så rädd att man inte vill synas eller våga ta någon plats.

Ännu ett karaktärsdrag som Ninni har är att hon är ordentlig. Det gestaltas genom handlingen när Ninni diskar sin kaffekopp och ställer in den i skåpet efter sin första frukost hemma hos Muminfamiljen. Författaren låter här läsaren få veta att ”Ninni var ett mycket ordentligt litet barn.” (s. 121). Artighet och undergivenhet är ytterligare två karaktärsdrag som tillskrivs Ninni i denna berättelse. Det framkommer att Ninni aldrig har lekt och därför beslutar Mumintrollet och Lilla My att de ska lära henne att leka. Men det visar sig vara omöjligt:

Men Ninni visade sig vara alldeles omöjlig. Hon neg och och knixade och sa allvarligt javisst och så trevligt och naturligtvis, men man hade en bestämd känsla av att hon lekte av artighet och inte för att ha roligt.

Nåmen spring då! Skrek My. Kan du inte ens hoppa!

Ninnis smala ben hoppade och sprang lydigt. Sen stod hon stilla igen med hängande armar. Den tomma halsurringningen ovanför bjällran såg hjälplös ut.

Väntar du dig beröm, va! Skrek My. Har du ingen sprätt i dig! Vill du att jag ska slå opp dig va?

Helst inte, pep Ninni undergivet (s. 127).

Vår analys är att Ninni är ängslig och undergiven eftersom hennes beteende är att hon hoppar lydigt när hon blir tillsagd och sedan blir stående stilla med hängande armar och piper undergivet till svar när hon blir hotad av lilla My.

Ninnis yttre persongestaltning förändras genom berättelsen i takt med att hennes inre egenskaper ändras. Som vi redan beskrivit är Ninni först osynlig eftersom hon konstant blivit utsatt för kränkande behandling av sin vårdnadshavare, en hemsk tant. Ett osynligt yttre kan symbolisera en återspeglning av en inre osäkerhet som gör att man helst inte vill synas. Tooticki berättar för Muminfamiljen om den hemska tantens beteende och vad det gjorde med Ninni (s. 116):

Hon var ironisk från morgon till kväll
och till slut började ungen blekna i konturerna och bli osynlig. I fredags syntes hon inte alls (s. 116).

Ninni har en silverbjällra på ett svart band bunden om sin hals, för att man ska veta var hon är. Ett antagande görs att hon måste ha en mycket smal hals (s. 119). När osynliga Ninni lägger sig i sängen får läsaren veta att täcket buktas i en mycket liten upphöjning och att "det vart en grop i dynan" (s. 120).

Ninnis tidigare vårdnadshavare band en silverbjällra runt Ninnis hals för att veta var hon fanns, men en analys av bjällran runt Ninnis hals kan liknas med att sätta en bjällra på en katt. Liknelsen mellan Ninni och en katt är att vårdnadshavaren behandlade Ninni som ett djur genom att hon inte respekterade henne. Den hemska tanten utsatte dessutom Ninni för systematisk kränkning. Ninni beskrivs även som väldigt liten, vilket även det kan liknas som en katt.

När Ninni börjar bli synlig igen är det först hennes tassar som framträder. Tassarna är mycket små med "ängsliga små tår som höll sig tätt intill varandra" (s. 121). Snart blir även Ninnis ben synliga. Hennes ben är smala och över dem skymtar en brun klänningsfäll (s. 123). Mamman syr en ny klänning av en rosenröd sjal åt Ninni. Hon syr även ett brett hårband. Nästa morgon har Ninni tagit på sig den nya klänningen och hårbandet och har dessutom blivit synlig ända

upp till halsen (s. 124). Denna beskrivning visar att Ninnis yttre förändras i takt med att hennes inre egenskaper ändras. Fler kroppsdelar blir synliga och Ninni får en ny, röd klänning. Analysen av att Ninni får nya och mer färgglada kläder återspeglar utvecklingen av hennes inre personlighet. Ninni börjar prata och vågar visa mer av sig själv som person.

I slutet av berättelsen biter Ninni pappan i svansen för att försvara mamman från att bli knuffad i sjön. Ninnis tänder är fortfarande osynliga men i texten står att de är små och vassa (s. 129). Till sist blir Ninni fullt synlig igen och hennes ansikte beskrivs som ett litet uppnäst, argt ansikte under en röd lugg. Muminrollet konstaterar att hon är söt (s. 130)!

Analysen av de yttre egenskaperna, som Ninnis små, vassa tänder, är att de reflekterar hennes inre egenskaper som nu skiftar till en lite vassare attityd eftersom hon stridslystet biter pappan i svansen. För att förstärka hennes nya starka och lite aggressiva personlighet beskrivs hennes utseende med att hon har ett litet uppnäst, argt ansikte under en röd lugg. Slutligen deklarerar av Muminrollet att Ninni är söt och analysen av denna yttre egenskap är att den i Ninnis fall skall återspegla att hennes identitet har utvecklats till en modig och omtänksam person.

Dynamisk eller statisk, rund eller platt

Ninnis karaktär i berättelsen kan ses som etisk dynamisk eftersom både hennes utseende och egenskaper förändras under berättelsen. Inledningsvis är Ninni osynlig och stum men genom berättelsen blir kroppsdel för kroppsdel synlig ju mer trygg hon känner sig. Ninni börjar även tala i takt med att fler kroppsdelar blir synliga. Hennes första ord uttalas när hon blivit synlig ända upp till halsen men hennes röstläge definieras som att hon piper fram orden:

Nästa dag hade Ninni klänningen på sig. Hon var synlig
ända upp till halsen och kom ner till morgonkaffet och neg
och pep:

Tack så mycket (s. 124).

Händelsen visar att Ninni är osäker eftersom hennes röstläge är pipigt. Ninni är också artig eftersom hon niger och säger "tack så mycket".

Ninnis personlighet förändras i takt med att fler kroppsdelar blir synliga. Till en början var Ninni blyg och vandrade efter Muminrollets mamma vart hon än gick. Men den dagen Ninni blir fullt synlig igen förändras hennes undergivna och blyga beteende och hon blir istället utåtagerande och aggressiv. Det som föranleder detta är att Ninni tror att Muminrollets pappa ska knuffa mamman i sjön och för att förhindra det biter Ninni pappan hårt i svansen (s. 130).

Ninni stod på bryggan med ett litet uppnäst, argt ansikte
under en röd lugg. Hon fräste åt pappan som en katt.

Du *vågar* inte kasta henne i det stora hemska havet!
skrek hon (s. 130).

Ninni återfår både sitt utseende och sin fulla röst i samma ögonblick som hon utför en handling som är viktig för henne själv. Mamman är Ninnis trygghet och när hon utsätts för ett hot väljer

Ninni att försvara henne och samtidigt stå upp för sig själv. När pappan faller i vattnet skrattar Ninni så att hela bryggan skakar. Att skratta är något Ninni aldrig tidigare gjort. Ninni har nu förändrats från osynlig till synlig och från stum och blyg till att prata, skratta högt och vara modig (s. 131). Detta bekräftas av Tooticki som avslutar berättelsen med att säga:

Hon lär aldrig ha skrattat förr, sa Tooticki förbluffad. Jag tycker ni förändrat ungen så att hon är värre än Lilla My. Men huvudsaken är ju att hon syns (s. 131).

Resultatet visar att Ninni skildras som en dynamisk karaktär eftersom hon förändras genom berättelsen i både inre och yttre egenskaper. Ninni förändras från osynlig till synlig, från stum till skrikande och hennes personlighet ändras från att vara blyg och undergiven till att vara modig och handlingskraftig.

En platt karaktär har oftast bara en egenskap medan en rund karaktär porträtterar många egenskaper. Karaktären Ninni skildras som en platt eftersom hennes utmärkande karaktärsdrag genom huvuddelen av berättelsen är att hon är blyg och ängslig. Dock förändras detta precis i slutet av berättelsen då Ninni förändras och blir modig och handlingskraftig eftersom hon instinktivt vill försvara mamman som hon tror ska utsättas för fara. Resultaten av den händelsen visar att Ninnis karaktär även är rund.

Genus

Ur ett genusperspektiv skildras karaktären Ninni med ett flertal av de stereotypa kvinnliga egenskaperna ur Nikolajevas (2017, s. 193) schema. Ninnis karaktär framställs som så sårbar att hon blir både osynlig och stum när hennes vårdnadshavare utsätter henne för kränkande behandling (s. 116). Vidare illustreras att Ninni är beroende av mamman eftersom hon följer henne vart hon än går (s. 127).

Dagarna gick och Ninni var fortfarande utan ansikte. De blev vana vid att alltid se hennes rosenröda klänning vandra efter Mumintrollets mamma. Så fort mamman stannade slutade silverbjällran att pingla, när hon gick vidare satte den igång igen (s. 127).

Ninni beskrivs som lydig när hon i leken med Mumintrollet och Lilla My inte leker för att ha roligt utan bara för att vara artig. Därtill är Ninni även passiv i leken då hon endast gör det som hon blir tillsagd. Ännu en utmärkande stereotyp kvinnlig egenskap ur Nikolajevas (2017, s. 193) är att Ninni är aggressionshämmad. Det illustreras genom ett tydligt exempel då Lilla My blir frustrerad för att Ninni inte kan leka, Lilla My blir hotfull och Ninni undergiven:

Hon kan inte bli arg, sa Lilla My. Det är det som är felet med henne. Hör du, fortsatte Lilla My och gick tätt inpå Ninni och tittade hotfullt på henne, du får aldrig ett eget ansikte förrn du lär dig att slåss. Tro mig, bara.
Javisst, instämde Ninni och backade försiktigt (s. 127).

När Ninni till slut blir helt synlig och Muminrollet får se hennes ansikte tilldelas hennes karaktär ännu en stereotyp kvinnlig egenskap, nämligen att hon är söt.

Hon syns, hon syns! ropade Muminrollet. Hon är ju söt! (s. 130).

Analysen pekar på att Ninni uppvisar följande av de stereotyp kvinnliga egenskaperna: sårbar, lydig, aggressionshämmad, beroende, passiv och vacker.

Det är när Ninni skildras som svag som de stereotyp kvinnliga egenskaperna definierar hennes beteende och personlighet, men när Ninni åter blir synlig får hennes karaktär flera av de stereotyp manliga egenskaperna och hennes karaktär skildras som stark. Det visar handlingen när Ninni blir beskyddande eftersom hon tror att pappan tänker knuffa mamman i sjön. Ninni blir våldsam och aggressiv och biter pappan i svansen med sina vassa tänder för att förhindra honom att utföra sitt illdåd. (s. 129)

Lagom söt, sa Muminpappan och synade sin bitna svans.
Det är det dummaste, fånigaste, mest felaktigt uppfostrade
barn jag någonsin har sett, med eller utan huvud (s. 130).

Ninni uppvisar de stereotyp manliga egenskaperna aggressiv och våldsam eftersom hennes handling är att bita pappan i svansen. Ninni är även aktiv och skyddande genom sitt agerande att försvara mamman. Resultatet visar att Ninni uppvisar följande av de stereotyp manliga egenskaperna: aggressiv, våldsam, aktiv och skyddande.

6.2 Mamman

Huvudperson eller biperson

Muminrollets mamma har en central roll i denna berättelse. Huruvida det är mamman som är huvudperson eller inte, kan uppfattas olika beroende på läsarens perspektiv och tidigare erfarenheter. En vuxen läsare kan lättare definiera sig med mamman och därmed läsa berättelsen utifrån horisonten att det är mamman som gestaltar huvudpersonen. Mammans roll i berättelsen är att det är hon som förmedlar den trygghet och omsorg som Ninni behöver för att våga bli synlig igen. Mamman benämns i boken som Muminrollets mamma eller som mamman, det ger anledning att tänka att hon är en biperson i denna berättelse.

Inre- och yttre persongestaltning

Mamman gestaltas som en omsorgsfull karaktär. Redan i inledningen när Ninni står kvar ute i regnet visar mamman sin omtänksamma inställning:

Men blir hon inte våt? frågade Muminrollets mamma (s. 116).

Mamman visar ett inkännande förhållningssätt till att Ninni är osynlig. Det visar hon när familjen diskuterar hur man ska få Ninni synlig igen, om man borde gå till en doktor och mamman svarar följande:

Det tror jag inte, sa mamman. Kanske hon vill vara osynlig ett slag. Tooticki sa att hon är blyg. Jag tror det är bäst att låta ungen vara ifred tills vi hittar på något bättre.

Och så blev det (s. 119–120).

Mammans omsorgsfulla karaktärsdrag är genomgående i hela berättelsen, bland annat gestaltas det när mamman bäddar åt Ninni och serverar henne äpple, saftglas och randiga karameller som delas ut åt var och en varje kväll. Mamman inkluderar Ninni som en i familjen. Det finns även en förslagenhet hos mamman att försöka bota Ninnis osynlighet genom att blanda ihop ett recept från mormors gamla anteckningar för *Ofelbara Huskurer* (s. 120). Mamman är även lite hemlighetsfull eftersom hon blandar huskuren i Ninnis kaffe utan att berätta det för henne (s. 122). Vidare gestaltas mamman som beskyddande om Ninni då hon försvarar henne i en situation där hon först blir ansatt av Lilla My och blir därpå påmind om den hemska tanten av Mumintrollet:

Bry dig inte om My. Hon är hårdkokt. Du är alldeles säker här hos oss. Du ska inte ens tänka på den där hemska tanten. Hon kan inte komma och ta dig...

I detsamma bleknade Ninnis tassar och man kunde nätt och jämnt urskilja dem i gräset.

Älskling, du är en åsna, sa mamman förargad. Det kan du väl begripa att man inte ska påminna ungen om det där. Plocka äpplen och jamsa inte mer.

De plockade äpplen.

Ninnis tassar blev småningom tydliga igen och klev upp i ett träd (s. 122).

Vid ett annat tillfälle tappar Ninni en syltburk i backen. Ninni blir så rädd att hon blir osynlig, men återigen är det mamman som kommer till hennes försvar och förklarar att ingen skada är skedd. Detta beteende karaktäriserar mammans egenskap av omsorg och det är genom denna som mamman skapar den trygghet Ninni behöver för att känna sig så säker att ännu en kroppsdel blir synlig (s. 123). Mamman själv verkar dock inte förstå sin egen storhet utan har en större tilltro till att det är mormors huskur som börjar göra verkan (s. 124). Genom den tanken kan en konklusion vara att mamman har en stark tro på att mormoderns kunskap om botemedel var genuin. Ytterligare ett tecken på mammans omtänksamhet är när hon syr en klänning till Ninni av sin egen rosenröda sjal. Av tyget som blir över syr mamman även ett hårband (s. 124). Det denna handling visar är att mamman är omtänksam. Att Ninni påminner mamman om hennes docka förstärker känslan av att hon vill ta hand om något som saknar egen handlingskraft och väcker hennes modersinstinkt.

Mamman hade förskräckligt roligt. Det var precis som att sy dockkläder igen. Och det lustigaste var att man inte ens visste om dockan hade gult eller svart hår (s. 124).

Även om handlingen är osjälvisk så gläds mamman av att sy kläder åt Ninni. Att mamman har förskräckligt roligt när hon syr kläderna visar att mamman har en positiv och glad personlighet. Dessutom är hon road av att inte veta vilken hårfärg Ninni har när hon syr hennes kläder, vilket indikerar att hon har en viss humor (s. 124). Mamman framställs som en trygg karaktär. Det gestaltas genom att Ninni följer mamman vart hon än går (s. 126). Vidare är mamman en tålmodig karaktär, det åskådliggörs genom hennes ihärdighet att fortsätta hälla huskuren i Ninnis kaffe trots att ingenting händer.

Mamman fortsatte med att hälla mormors huskur i Ninni, men ingenting händer. Så lät hon det vara och tänkte att folk har väl klarat sig utan huvud förut, och kanske Ninni inte var särskilt vacker.

På det här sättet fick var och en själv tänka sig hennes utseende, och det kan ibland pigga upp en bekantskap (s. 128).

Mammans resonemang om att Ninni klarar sig lika bra utan synligt huvud visar att hon är av en pragmatisk natur och att utseende inte har så stor betydelse.

Den dagen då familjen går till havet blir Ninni rädd och för det stora hemska havet. Mamman gissar intuitivt på att det är för att Ninni aldrig sett havet förr (s. 128).

Kanske hon aldrig sett havet förr, sa mamman. Hon lutade sig ner och viskade med Ninni. Så reste hon sig igen och sa:

Nej, det är första gången. Ninni tycker att havet är för stort.

Av alla idiotiska ungar, började Lilla My, men mamman titta strängt på henne och sa:

Idiotisk kan du vara själv. Nu drar vi upp båten (s. 128–129).

Analysen visar att mamman är beskyddande eftersom hennes handling är att hon viskar förtroget med Ninni. Dessutom visar mammans bryska tillrättavisning av Lilla My att hon försvarar Ninni och inte accepterar några påhopp. Att mamman tittar strängt och svarar med samma ord tillbaka till Lilla My demonstrerar att hon står för rättvisa och inte accepterar någon kränkande behandling. Att mamman tittar strängt kan tolkas som att hon vill använda en kraft av energi i sin blick för att ta kontroll och ledarskapet över situationen. Genom att använda samma ord tillbaka till Lilla My avvärjar mamman henne och tar över kommandot. Till sist avdramatiserar hon hela konflikten med att säga att de ska dra upp båten. Analysen av mammans beteende i denna händelse är att hon är en rättrådig ledare som har egenskaper att vara både saklig och förmanande.

En stund senare sitter mamman på bryggan och tittar ner i vattnet:

Fy vad det ser kallt ut, sa hon.
Och sen gäspade hon lite och tillade att det var bra länge
sedan det hände nånting spännande (s. 129).

Denna händelse indikerar att mammans karaktär är äventyrslysten eftersom hon gäspar och samtidigt uttalar en längtan om att något spännande ska hända.

Dynamisk eller statisk, rund eller platt

Mammans karaktär är statisk eftersom hon inte förändras och har samma personlighet genom hela berättelsen. De många karaktärsdragen som skildrar mammans egenskaper gör henne till en rund karaktär eftersom de spänner från att vara moderligt omsorgsfull till sträng och därtill även äventyrslysten.

Genus

Ur ett genusperspektiv har mamman övervägande av de stereotypa kvinnliga egenskaperna enligt Nikolajevs (2017, s. 193) schema. Omtänksam och omsorgsfull är det personlighetsdrag som utmärker mammans karaktär. Det visas genom att mamman engagerar sig i Ninni och tar hand om henne genom att sy kläder till henne, ger henne mat och medicin. Vidare är mamman emotionell och mild i sin framtoning. Det visar hon när Ninni står ute i regnet och mamman undrar om hon inte blir våt. Ännu en "kvinnlig" egenskap är att mamman är intuitiv. Det visar hon genom att hon förstår att Ninni är rädd för havet innan Ninni själv har berättat att det är därför hon gnäller. Men mamman har även många stereotypa manliga egenskaper. Den skyddande instinkten visas genom att hon upprepade gånger försvarar Ninni i situationer när Ninni blir rädd, som exempelvis när hon tappar en syltburk i backen eller när Lilla My blir elak. Vidare visar mamman prov på att tänka kreativt genom att hon blandar ihop en huskur för att göra Ninni synlig igen. Ytterligare en "manlig" egenskap som karaktäriserar mamman är att hon är rationell eftersom hon själv är alldeles övertygad om att det är mormors huskur som har gjort Ninni synlig igen.

Vilken roll spelar karaktären för att Ninni ska bli synlig igen?

Mammans inverkan för att Ninni ska bli synlig igen har stor betydelse. Genom att inkludera Ninni som en i familjen och tillåta henne vara precis som hon är skapar hon en plats av trygghet som gör att Ninni vågar visa mer av sig själv. Mamman visar också en stor omsorg om Ninni genom att ge henne mat och kläder, det får Ninni att känna sig omtyckt. Vidare tar Mamman sin skyddsling i försvar i alla situationer och låter henne känna att även om något känns obehagligt så är det inte alltid så farligt. Det gestaltas i scenen med det stora hemska havet som Ninni först är så rädd för att hon inte ens vågar gå, men med mammans lugn finner Ninni till slut mod att gå ned till vattenbrynet och stå på den våta sanden (s. 129). Resultatet är att genom att känna sig accepterad och omtyckt vågar Ninni bli synlig igen.

6.3 Pappan

Huvudperson eller biperson

Mumintrollets pappa kan tolkas som en av bipersonerna i berättelsen. Han utmärker sig mest i början och slutet av berättelsen, men där emellan finns han med mest i bakgrunden. När familjen till exempel plockar äpplen för att göra äppelmos, hjälper pappan till (s. 123), men han har inte en framträdande roll. Pappan benämns för det mesta som pappan, men i slutet av novellen benämns pappan som Muminpappan (s. 130).

Inre- och yttre persongestaltning

Resultatet visar att pappan inte engagerar sig speciellt mycket i Ninnis liv. Men ett specifikt drag hos pappan är att han verbalt kan uttrycka sin oro genom upprepade handlingar över Ninni. Det kan man tolka genom följande kommentarer:

Kan ni begripa hur man ska få henne synlig igen, utbrast pappan bekymrad. Borde man gå till en doktor? (s. 119).

När familjen går ner till stranden och Ninni börjar gnälla, så funderar pappan:

Vad är det med Ninni? Är hon rädd för nånting? frågade pappan (s. 128).

Ninnis beteenden väcker helt tydligt tankar hos pappan, eftersom han genom upprepade gånger uttrycker sin oro för henne genom sina kommentarer.

Dock kommer det fram genom en av pappans kommentar att han också är ganska frustrerad över att han inte kan se Ninnis ansikte:

Mumintrollet rusade ut i trädgården och skrek mamma!
Hon har fått tassar! Tassar syns!
Jag trodde väl det, tänkte mamman uppe i äppelträdet.
Mormor kunde sina saker. Det var bra finurligt av mig
att blanda huskuren i Ninnis kaffe.
Utmärkt, sa pappan. Och ännu bättre blir det när hon
visar sin nos. På något sätt blir jag nedslagen av att prata
med folk som inte syns. Och inte svarar (s. 122).

Och då Ninni börjar synas lite mer, uttrycker pappan även en kommentar angående det:

Pappan harklade sig.
Det var roligt att se, började han, att lilla Ninni syns
mera idag. Ju mer man ser, dess gladare blir man... (s. 124–126).

Kommentaren ovan är svår att tolka om pappan menar vad han säger, eftersom det just innan står följande citat:

Nästa dag hade Ninni klänningen på sig. Hon var synlig ända upp till halsen och kom ner till morgonkaffet och neg och pep:

Tack så mycket.

...

Naturligtvis försökte man fästa blicken en bit ovanför bjällran där man antog att Ninni hade sina ögon. Men rätt som det var halkade ens blick nedåt och fastnade på nånting som syntes och det kändes oartigt (s. 124).

Resultatet visar att det inte står så mycket om pappan specifikt, men då familjen gör något tillsammans, så kan man tänka att han är engagerad och deltar gärna i familjens vardagssysslor:

När alla äpplen var nerplockade (eller nerskakade) bar pappan ut den största äppelkvarnen och satte igång med att göra mos.

Mumintrollet vevade och mamman fyllde på och pappan bar upp syltburkar på verandan (s. 123).

Och i slutet av berättelsen går hela familjen till stranden för att dra upp båten:

En dag gick hela familjen genom skogen till sandstranden för att dra upp båten för vintern (s. 128).

Vår analys visar att pappan kan tolkas som empatisk, eftersom han uttrycker sin oro för Ninni nu och då, men annars flyter han fram genom boken med de andra. Författaren beskriver varken pappans humör eller temperament i boken, så läsaren kan få en uppfattning att han är ganska lugn. Men i slutet av boken då han på låtsas ämna knuffa mamman i sjön och Ninni biter honom i svansen, så får man en uppfattning att han blir arg genom följande kommentar:

Lagom söt, sa Muminpappan och synade sin bitna svans.
Det är det dummate, fånigaste, mest felaktigt uppfostrade barn jag någonsin har sett, med eller utan huvud (s. 130).

Ett specifikt drag för pappan kunde vara att han tänker i praktiska banor. Det första han vill veta när Tooticki för Ninni hem till Muminfamiljen är Ninni kan prata (s. 117). Och när Ninni äntligen kommer in i huset, så föreslår pappan att Ninni ska få en egen stol, ifall hon eventuellt kan rensa svamp (s. 119). Trots att pappan över lag verkar vara ganska lugn och sansad, så har han också en vildare sida inom sig, då han i slutet av berättelsen leker med tanken att knuffa mamman i sjön:

Och sen gäspade hon lite och tillade att det var bra länge sen det hände nånting spännande.

Pappan blinkade åt Mumintrollet, gjorde en förfärlig

grimas och började långsamt smyga sig på mamman bakifrån.

Naturligtvis tänkte han inte kasta henne i sjön som han brukade när hon var ung. Kanske inte ens skrämmas, utan bara roa ungarna ett tag (s. 129).

Angående pappans yttre persongestaltning, står det i novellen att han har en svans och att han bär hatt och använder käpp (s. 129–130). Med hatten och käppen kan läsaren uppfatta pappan som en väldigt klok person, eftersom många kloka och högt uppsatta personer i filmer har hatt och käpp. Till exempel pappan i *Mary Poppins* filmen av Stevenson, jobbar på bank. Han och hans kolleger bär alla hatt. Pappan får väldigt ont då Ninni biter honom i svansen. Han skriker till och blir arg. Orsaken till att han blir arg, kan vara att just pappans svans symboliserar mannens snopp och att Ninni råkade just bita honom i svansen tärde kanske på hans manlighet.

Dynamisk eller statisk, rund eller platt

Som karaktär är pappan platt och statisk. Han är lugn och sansad genom största delen av berättelsen. Han är hela tiden lite bekymrad över sin relation till Ninni. Däremot blir Muminpappans karaktärsdrag rund i slutet av berättelsen, då Ninni biter honom i svansen. Han blir arg och gillar inte att bli behandlad på fel sätt.

Genus

Utifrån Nikolajevas (2017, s. 193) genusschema för kvinnliga och manliga egenskaper är pappan analyserande. Han funderar på hur Ninni ska bli synlig igen och han funderar på hur det påverkar honom att Ninnis ansikte inte syns. Pappan är också självständig. Han är inte beroende av andra och låter sig inte störas av andras funderingar eller problem. I slutet av berättelsen kommer pappans sårbara sida fram när han blir biten i svansen av Ninni. Han märker att han inte har kontroll över Ninni mera och hon vågar göra olydiga saker, vilket gör att han blir lite aggressiv och ryter till (s. 130). Nikolajeva (2017, s. 193) kategoriserar sårbar som en kvinnlig egenskap. Muminpappan har också en mild sida (en annan kvinnlig egenskap enligt Nikolajeva), då han föreslår att de borde föra Ninni till en doktor (s. 119).

Vilken roll spelar karaktären för att Ninni ska bli synlig igen?

Resultatet visar att pappan är allmänt bekymrad över Ninni, men han tar inte direkt kontakt med Ninni och till exempel frågar hur hon mår. Han visar sin oro mest till mamman. I slutet av berättelsen när han ska skoja med mamman och på låtsas knuffa henne i sjön, så blir Ninni riktigt upprörd och biter honom i svansen (s. 129). För att Ninni blir så arg, så blir hon samtidigt synlig (s. 130). Läsaren kan tolka att pappan hjälpte Ninni att bli synlig igen, genom att göra henne riktigt ilsken. Dock gjorde han det inte medvetet.

6.4 Muminrollet

Huvudperson eller biperson

Muminrollets karaktär definieras som en biperson eftersom han inte har någon framträdande roll i novellen. Dock fyller karaktärens medverkan en betydelsefull mening genom att

Mumintrollets relation med huvudpersonen Ninni påverkar hennes utveckling att bli synlig igen.

Inre- och yttre persongestaltning

Mumintrollets karaktär beskrivs som en figur som är nyfiken och som frågar när det är något han inte förstår eller känner till. När Tooticki i novellens inledning kommer med Ninni, det osynliga barnet, till Muminfamiljen är det Mumintrollet som frågar vem det är Tooticki har med sig (s. 115). När Tooticki berättar att Ninni har bott hos en hemsk tant som var ironisk undrar Mumintrollet vad ordet ironisk är. När Tooticki har förklarat betydelsen av ordet ironisk reagerar Mumintrollet:

Fy så obehagligt, sa Mumintrollet (s. 116)

En analys av händelsen är att Mumintrollet är nyfiket eftersom han frågar när det är något han inte förstår. Vidare visar det även att Mumintrollet är empatiskt, detta tolkas genom hans kommentar att han uppfattat att ironi är något obehagligt.

Ninnis första morgon hemma hos Muminfamiljen beskrivs som en spännande morgon för Mumintrollet. Hela morgonen har Mumintrollet spänt väntat på att Ninni ska vakna och komma ned för trappan. När Ninni kommer ned för trappan har hennes tassars blivit synliga (s. 120–121).

Bjällran kom pinglande nerför trappan, ett steg i taget, en liten paus mellan varje steg. Mumintrollet hade väntat på den hela morgonen. Men det var inte silverbjällran som var det mest spännande idag. Det var tassarna. Ninnis tassars kom klivande nerför trappan, mycket små och med ängsliga små tår som höll sig tätt intill varandra. Det var bara tassarna som syntes och det såg hemskt ut.

Mumintrollet gömde sig bakom kakelugnen och stirrade förtrollad på de där tassarna som gick ut på verandan (s. 120–121).

Ett resultat av Mumintrollets beteende är att han är förväntansfull eftersom han har väntat på Ninni hela morgonen. Vidare visar analysen att Mumintrollet också är lite spänd i situationen eftersom han gömmer sig bakom kakelugnen. Citatet ovan berättar även att Mumintrollet ”stirrade förtrollad” vilket i detta sammanhang kan tolkas som att han upplever situationen med en skräckblandad förtjusning.

Mumintrollet rusar ut i trädgården där resten av familjen befinner sig och berättar skrikandes att Ninnis tassars syns. Händelsen visar att Mumintrollet är exalterad över händelsen och engagerad i Ninnis förvandling. Lilla My undrar när Ninni ska visa sin nos och säger att hon nog måste se ruskig ut eftersom hon inte vill visa sig synlig. Mumintrollet engagerar sig i samtalen (s. 122):

Tyst, viskade Mumintrollet, hon blir sårad. Han fjäskade fram till Ninni och sa:

Bry dig inte om My. Hon är hårdkokt. Du är alldeles säker här hos oss. Du ska inte ens tänka på den där hemska tanten. Hon kan inte komma och ta dig...

I detsamma bleknade Ninnis tassar och man kunde nätt och jämnt urskilja dem i gräset (s. 122).

Resultat visar att Mumintrollet är beskyddande eftersom hans beteende är att försvara Ninni när hon blir ansatt av My. Mumintrollet vill försäkra Ninni att hon är trygg hos Muminfamiljen och utom räckhåll för den hemska tanten, dock visar Mumintrollet en brist på pedagogisk inlevelseförmåga eftersom han påminner Ninni om den hemska tanten så att Ninni blir så skrämmd att hon blir osynlig igen.

När Ninni till slut börjar prata igen frågar Lilla My henne om hon kan någon bra lek (s. 126). Ninni piper fram att hon endast har hört talas att det finns sådana som leker.

Nej, pep Ninni. Men jag har hört om att det finns såna som leker.

Mumintrollet var hänförd. Han beslöt lära Ninni alla lekar han kunde (s. 126).

Efter att det visat sig att det inte var möjligt att lära Ninni att leka kommenterar Mumintrollet detta:

Hon kan inte leka, mumlade Mumintrollet och var snopen (s. 127).

Analysen pekar på att Mumintrollet är omtänksam eftersom han vill lära Ninni att leka. Mumintrollet saknar dock perspektivet att inte alla har förmåga att leka på grund av olika erfarenheter eller andra omständigheter. Detta gestaltas genom att Mumintrollet snopet mumlar att hon inte kan leka.

Ninni till sist blir fullt synlig. Mumintrollet är då den förste som kommenterar detta (s. 130):

Hon syns, hon syns! ropade Mumintrollet. Hon är ju söt (s. 130)!

Resultatet visar att Mumintrollet är upprymd av händelsen eftersom han ropar ut nyheten. Analysen pekar också på att Mumintrollet är barnasinnad då han uttrycker att Ninni är söt. Att säga att någon är söt är vänligt men i sammanhanget ändå en relativt omogen yttring.

Dynamisk eller statisk, rund eller platt

Mumintrollets karaktär är statisk eftersom han inte förändras och har samma personlighet genom hela novellen. Mumintrollet skildras som en arketyp för godhet med en oskuldsfull personlighet vilket gör att hans framställs som en platt karaktär.

Genus

Ur ett genusperspektiv kan vi i vår analys utläsa att Mumintrollet har flera av de stereotypa kvinnliga egenskaperna enligt Nikolajevas (2017, s. 193) schema. Mumintrollet är beskyddande när han försvarar Ninni i situationen då Lilla My är elak emot henne (s. 122). Mumintrollet visar även att han är aktiv och rationell när han bestämmer sig för att lära Ninni att leka (s. 126). Dessa egenskaper beskrivs som stereotypa manliga egenskaper enligt Nikolajevas (2017, s. 193) schema. Mumintrollet uppfyller även flera av de stereotypa kvinnliga egenskaperna enligt Nikolajevas (2017, s. 193) schema. Mumintrollet är aggressionshämmande. Detta beskrivs genom händelsen när Lilla My blir hotfull emot Ninni men Mumintrollet avdramatiserar situationen genom att lugnt förklara att Ninni inte kan leka (s. 127). I situationen när Mumintrollet berättar för Ninni att hon är trygg hemma hos Muminfamiljen visar Mumintrollet att han är omtänksam, omsorgsfull och mild eftersom han bryr sig om Ninni (s.122).

Vilken roll spelar karaktären för att Ninni ska bli synlig igen?

Mumintrollets betydelse för Ninnis karaktärsutveckling att bli synlig igen skildras genom att han inkluderar Ninni som sin vän. Ninni är annorlunda eftersom hon är osynlig men Mumintrollet visar bara att han är nyfiken på henne. I situationen där Lilla My blir fientlig och hotar att klå upp Ninni balanserar Mumintrollet situationen genom att vara fortsatt lugn, vilket kan hjälpa Ninni att inte bli skrämmd av Lilla My (s. 127). Vidare kan det tolkas att Mumintrollets entusiasm när fler delar av Ninni blir synliga kan ha en bidragande faktor till att Ninni känner sig mer trygg och därmed vågar visa ännu mer av sig själv (s. 122).

6.5 Lilla My

Huvudperson eller biperson

Lilla My kan tolkas som en av bipersonerna i novellen *Det osynliga barnet*. Lilla My tar sin plats i novellen, det vill säga, hon hörs och syns. Hon nämns även ganska ofta i novellen, men ingen tydlig förändring sker hos henne i novellen. Hon talar och kommenterar ofta då det finns något som är värt att tala om eller att kommentera. Lilla My noterar även, då de andra pratar om henne:

My har plockat pepparriskor igen, sa pappan. Förra året plockade hon flugsvampar.

Vi får hoppas att det blir kantareller nästa år, sa mamman. Eller åtminstone vinkremlor.

Det är alltid bra att leva i hoppet, anmärkte Lilla My och skrockade för sig själv (s. 115).

Inre- och yttre persongestaltning

Analysen visar att Lilla My är på sitt eget sätt fascinerad och engagerad av Ninni. Men i stället för att tänka tankarna tyst för sig själv, så kommenterar hon gärna högt. Detta kommer fram redan i början av berättelsen när osynliga Ninni rensar svamp:

... Barr och jord pill-
rades bort av osynliga tassar och till slut skars svampen i
småbitar och svävade in i karotten. En ny svamp seglade
upp i luften.

Spännande! sa Lilla My imponerad. Försök ge henne nånting
att äta. Jag skulle vilja se om det syns när det far ner i magen. (s. 119).

Resultatet visar att Lilla My till sitt beteende är burdus, eftersom hon säger exakt vad hon
tänker till Ninni, utan att ta Ninnis känslor i beaktande. En morgon när Ninnis tassar syns, så
kommenterar Lilla My det på ett ganska okänsligt sätt:

Hej Ninni, skrek My. Du har sovit som en gris. När visar
du nosen? Du måste se ganska ruskig ut eftersom du måste
göra dig osynlig. (s. 122).

Så småningom syns Ninnis nedersta klänningsfäll och det kommenterar Lilla My. Genom
kommentaren kan man tolka Mys beteende som framfusig, eftersom hon inte är rädd för att
säga vad hon tänker:

Gratulerar, sa Lilla My och tittade ner ur äppelträdet. Det
tar sig. Men varför du ska gå i snusbrunt vete mårnan (s. 123–124).

Vår analys visar att trots sitt burdusa och egendomliga sätt att bemöta Ninni, kan läsaren få en
förståelse över hur Lilla My har en tanke om hur hon ska hjälpa Ninni att bli synlig igen:

Hon kan inte bli arg, sa Lilla My. Det är det som är felet
med henne. Hör du, fortsatte My och gick tätt inpå Ninni
och tittade hotfullt på henne, du får aldrig ett eget ansikte
förrn du lär dig att slåss. Tro mig, bara.
Javisst, instämde Ninni och backade försiktigt (s. 127).

Resultatet visar att Lilla My kan säga ganska fräcka kommentarer, men den enda som säger
ifrån i novellen är mamman. Då familjen är på stranden och Ninni är upprörd över att havet är
så stort reagerar Lilla My på sitt eget aningen okänsliga beteende:

Av alla idiotiska ungar, började Lilla My, men mamman
tittade strängt på henne och sa:
Idiotisk kan du vara själv (s. 129).

Resultatet visar också att Lilla My inte gömmer sin frustration då hon och Mumintrollet märker
att Ninni inte kan leka. Nedan kan läsaren tolka Mys kommentarer aningen aggressiva eftersom
hon skriker till Ninni:

... men man hade en bestämd känsla av att hon lekte av
artighet och inte för att ha roligt.
Nämen spring då! skrek My. Kan du inte ens hoppa!

Ninnis smala ben sprang och hoppade lydigt. Sen stod hon stilla igen med hängande armar. Den tomma halsurringningen ovanför bjällran såg hjälplös ut.

Väntar du dig beröm, va! skrek My. Har du ingen sprätt i dig! Vill du att jag ska slå opp dig, va? (s. 127).

Dock i slutet av berättelsen när Ninni biter Muminpappan i svansen, så berömmar Lilla My henne:

Bravo, bravo! skrek My. Jag kunde inte ha gjort det bättre själv! (s. 130).

Trots att Lilla My kan säga aningen groteska kommentarer, visar vårt resultat att Lilla My vet vad som är rätt och fel. När Tooticki förde Ninni till Muminfamiljen och förklarade orsaken till att Ninni är osynlig, så frågade Lilla My:

Och vad gjorde du med tanten, frågade My med ögonen på skaft. Du klådde väl opp henne? (s. 117).

Läsaren kan förstå att även andra karaktärer anser Lilla Mys beteende som småelakt. Tooticki kommenterar följande efter att Ninni har bitit pappan i svansen och skrattar åt att pappan faller i sjön:

Hon lär aldrig ha skrattat förr, sa Tooticki förbluffad. Jag tycker ni har förändrat ungen så att hon är värre än Lilla My. Men huvudsaken är ju att hon syns (s. 131).

Läsaren kan förstå att My är liten till växten, eftersom hon har fått det stående epitetet *lilla My*. Men på basen av vad man läser om henne, så får man en känsla att hon är väldigt högljudd. Kanske hon, just för att hon är så liten, vill höras, så de andra noterar henne.

Dynamisk eller statisk, rund eller platt

Lilla My är statisk och platt. Hon tar sin plats i familjen och har ett häftigt temperament genom hela berättelsen. Hon är antingen arg eller glad.

Genus

Lilla Mys genusegenskaper enligt Nikolajevas modell (2017, s. 193) kan ses ur ett manligt perspektiv. Lilla My ger ett ganska aggressivt intryck med alla sina häftiga uttalanden. Lilla My är aktiv och genom hela novellen har hon något för sig, som till exempel plockar äpplen och leker. Men hon har även stereotypa kvinnliga egenskaper. Lilla My är trots allt beroende av Muminfamiljen, var de än är. Lilla My är även omtänksam, då hon förklarar att den hemska tanten som Ninni bodde hos borde klås ”opp”. (s. 117).

Vilken roll spelar karaktären för att Ninni ska bli synlig igen?

Eftersom Lilla My är väldigt rak på sak, visar vår analys att det hjälper Ninni att bli synlig igen. Lilla My säger allt hon tänker till Ninni. Hon pratar med en ganska hård ton, men det verkar inte skrämma Ninni så väldigt mycket, eftersom Ninni aldrig går bakåt i sin process att bli synlig då Lilla My tilltalar henne. Med Lilla My som en av Ninnis nya rollmodeller hjälper kanske Ninni att bita pappan i svansen, då han är i beråd att skuffa mamman i sjön. Ninni har lärt sig av Lilla My att hon behöver lite ”sprätt” i sig (s. 127). Det har Ninni i slutet av novellen då hon biter pappan i svansen.

6.6 Tooticki

Huvudperson eller biperson

Tooticki kan tolkas som en biperson i novellen *Det osynliga barnet* (Jansson, 1962). Hon är med i början då hon presenterar Ninni för Muminfamiljen. Efter det varken ser eller hör man något av henne förrän i slutet av berättelsen, då Muminfamiljen knackar på hos henne (s. 129).

Inre- och yttre persongestaltning

Tooticki kan tolkas som en problemlösare. Hon är medveten om sina egna styrkor och svagheter, eftersom hon i berättelsen inte tar hand om Ninni själv, utan för henne till Muminfamiljen. Tooticki anser att hon inte är kapabel att ta hand om Ninni. Tooticki känner sig ganska bekväm med Muminfamiljen. Det kan man tolka genom hennes ogenerade beteende då hon stiger in hos dem, trots att de inte öppnade dörren efter att hon knackat:

Plötsligt hördes några lätta slag på rutan och utan att vänta klev Tooticki in på verandan och ruskade vattnet av regnrocken (s. 115).

Resultatet visar att Tooticki är en ganska lugn och tålmodig karaktär, eftersom hon inte tar stress över att Ninni inte genast stiger in hos Muminfamiljen. Genom Tootickis kommentarer nedan kan läsaren tolka att Tooticki förstår att Ninni känner sig blyg och behöver tid att samla sig innan hon stiger in hos Muminfamiljen:

... Sen höll hon upp dörren och lockade i regnet: Kom, kom.

Vem har du med dig? frågade Mumintrollet.

Det är Ninni, sa Tooticki. Ungen heter Ninni. Hon höll fortfarande upp dörren och väntade. Ingen kom.

Nåja, sa Tooticki och rykte på axlarna. Hon kan ju hålla sig därute om hon är blyg.

Men blir hon inte våt, frågade Mumintrollets mamma.

Jag vet inte om det gör så mycket när man är osynlig, svarade Tooticki och kom fram och satte sig (s. 115–116).

Resultatet visar även att Tooticki är en klok person då hon förklarar för Muminfamiljen hur Ninni blev osynlig:

Ni vet ju att folk lätt blir osynliga om man skrämmer dem tillräckligt ofta, sa Tooticki och åt upp en äggsvamp som liknade en trevlig snöboll. Nåja. Den här Ninni blev skrämmd på fel sätt av en tant som hade tagit hand om henne utan att tycka om ungen. Jag träffade tanten och hon var hemsk. Inte arg, förstår ni, sånt kan man begripa. Hon var bara iskall och ironisk (s. 116).

...

... Hon var ironisk från morgon till kväll och till slut började ungen blekna i konturerna och bli osynlig. I fredags syntes hon inte alls. Tantens gav henne åt mig och sa att hon verkligen inte kunde ta hand om släktingar som inte ens kunde få syn på (s. 116).

Tooticki kan även på ett tydligt sätt förklara vad ironisk betyder. Dock blir det en väldigt negativ klang i ordet:

Vad är ironisk? frågade Mumintrölet.

Nå, föreställ dig att du snavar på en klibbsvamp och sätter dig mitt i den rensade svampen, sa Tooticki. Det naturliga vore förstås att din mamma blev arg. Men nehej, det blir hon inte.

Istället säger hon, kallt och förkrossande: Jag förstår att det är din uppfattning om att dansa, men jag vore tacksam om du inte gjorde det i maten. Så, ungefär (s. 116).

Tooticki förstår också hur hon ska tackla andra karaktärer i berättelsen. Lilla My blir upprörd över den elaka tantens beteende och frågar genast om Tooticki hade klått upp henne. Tooticki svarar:

Det lönar sig inte med såna som är ironiska, sa Tooticki. Jag tog Ninni med mig hem. Och nu har jag tagit hit ungen för att ni ska göra henne synlig igen (s. 117).

Tooticki är inte rädd att säga sina åsikter högt. Genom följande kommentarer (när Tooticki har lyckats locka in Ninni till Muminfamiljens hus) visar vår analys att Tooticki inte har så väldigt höga tankar om Muminfamiljen, eftersom hon nämner att de är lite fåniga ibland. Men eftersom hon ändå överlåter Ninni till dem, så måste hon ha ett starkt förtroende för dem:

Jaha, sa Tooticki. Här är nu din nya familj. De är lite fåniga ibland men rätt så hyggliga på det stora hela (s. 119).

Tooticki har tagit som sin uppgift att endast flytta Ninni från den hemska tanten till Muminfamiljen. Annars har hon inte befattat sig med Ninni alls. Genom kommentaren nedan

visar resultatet att Tooticki själv medger att hon varken vet något om Ninni, eller är intresserad att veta något om henne:

Ge ungen en stol, sa pappan. Kan hon rensa svamp?
Jag vet ingenting om Ninni försäkrade Tooticki. Jag tog
bara hit henne. Nu har jag lite annat att sköta. Titta in nån
dag och tala om hur det går. Hej så länge (s. 119).

Vår analys visar att Tooticki inte är så intresserad av att lära känna Ninni. Genom kommentaren ovan kan läsaren förstå Tootickis beteende som försjunknen i sig själv, eftersom hon genast ger sig av och inte har några planer på att komma och hälsa på självmant. Efter att Tooticki har lämnat Ninni hos Muminfamiljen, så hör man inte heller något av henne förrän i slutet av berättelsen, vilket läsaren kan tolka att hon hellre är för sig själv.

I slutet av berättelsen går Muminfamiljen ner till stranden för att dra upp båten. Då ber de om hjälp av Tooticki. Genom kommentaren nedan visar vårt resultat att Tooticki nog är intresserad av att veta hur det går för Ninni:

De gick ut på bryggan till badhuset där Tooticki bodde
och knackade på.
Hej, sa Tooticki, hur går det med det osynliga barnet?
Det är bara nosen som fattas, svarade pappan. Just nu är
hon lite till sig, men det går väl över. Kan du hjälpa till med
båten ett slag?
Såklart, svarade Tooticki (s. 129).

Vår analys visar att Muminfamiljen har respekt för Tooticki trots att hon i början av berättelsen nämnde att Muminfamiljen är lite fånig. Det kan läsaren tolka då Muminfamiljen ändå ber om hjälp av henne. De är alla beroende av varandra och behöver varandras hjälp.

Tooticki kan tolkas vara ganska lugn till sitt beteende, eftersom hon genom sitt pratande verkar ganska neutral. Till exempel kommenterar hon sällan någon annans beteende. I och för sig är hon upprörd över hur den elaka tanten behandlade Ninni. Och i slutet av berättelsen när Ninni syns igen och skrattar högt, så kan läsaren tolka att Tooticki blir positivt överraskad och glad.

Och hon skrattade så hela bryggan skakade.
Hon lär aldrig ha skrattat förr, sa Tooticki förbluffad. Jag
tycker ni har förändrat ungen så att hon är värre än Lilla
My. Men huvudsaken är ju att hon syns (s. 131).

I novellen står det väldigt lite om Tootickis yttre egenskaper. I början av novellen då Tooticki för Ninni hem till Muminfamiljen, skakar Tooticki av regnet från regnrocken (s. 115). Läsaren kan tolka att Tooticki använder kläder på samma sätt som människor.

Dynamisk eller statisk, rund eller platt

Karaktären Tooticki är statisk. Det sker inte några förändringar hos henne under berättelsen. Hon är lugn och saklig hela tiden. För det mesta är Tootickis karaktär även platt, men i slutet då Tooticki berättar att Ninni aldrig har skrattat förr, så kommenterar Jansson att Tooticki är förbluffad (se citatet ovan). Det kan läsaren tolka som ett runt karaktärsdrag.

Genus

Angående Tootickis genusegenskaper (Nikolajeva 2017, s. 193) kan Tooticki tolkas ha både stereotypt manliga och kvinnliga egenskaper. Tooticki är analyserande och rationell, vilket Nikolajeva kategoriserar som stereotypt manliga egenskaper. Tooticki kan på ett sakligt sätt förklara varför Ninni är osynlig. Läsaren kan även tolka att Tooticki har stereotypt kvinnliga egenskaper. Hon är både omsorgsfull och intuitiv. Det vill säga, Tooticki förstår att Ninni måste bort från den hemska tanten. Tooticki tänker själv att det är bäst att föra Ninni till Muminfamiljen, eftersom hon tror att de kan hjälpa Ninni.

Vilken roll spelar karaktären för att Ninni ska bli synlig igen?

Tooticki är den som presenterar osynliga Ninni för Muminfamiljen och litar på att de kan få Ninni synlig igen. Tooticki förstår att Ninni behöver omsorg och värme och vet att hon kan få det hos Muminfamiljen. Annars verkar Tooticki inte bry sig så mycket om processen om hur Ninni blir omhändertagen hos Muminfamiljen. I slutet av novellen är Tooticki intresserad av att veta hur Ninni mår (s. 129). När Ninnis ansikte syns konstaterar Tooticki att Ninni är väldigt förändrad och ”värre än Lilla My” (s. 131).

6.7 Mimetisk och semiotisk syn

Karaktärerna i novellen *Det osynliga barnet* (Jansson, 1962) kan ses ur en mimetisk synvinkel, eftersom läsaren kan identifiera karaktärerna med sitt eget liv. Läsaren kan gå ut ur textvärlden och tolka texten från eget perspektiv (Nikolajeva, 2017, s. 147).

Med utgångspunkt från en mimetisk syn har alla karaktärer i novellen *Det osynliga barnet* (Jansson, 1962) mänskliga drag. Karaktärerna är en direkt avspegling av det verkliga livet. De visar känslor, lever och agerar som människor. Muminfamiljen bor i ett hus, motsvarande som vi människor gör. Muminfamiljen har även ett socialt umgänge då de har kontakt med Tooticki. I novellen får man den uppfattning att Tooticki är en slags förespråkare (Nikolajeva, 2017, s. 147), eftersom just hon introducerar Ninni och kan förklara så tydligt vad som har hänt med Ninni (s. 116).

Resultatet visar att karaktärerna har mänskliga drag, eftersom de kommunicerar med varandra och gör aktiviteter tillsammans. Ett exempel kommer fram i slutet av novellen, då pappan frågar Tooticki om hon kan hjälpa till med att dra upp båten på land (s. 129).

Till det mimetiska perspektivet hör också det psykologiska perspektivet, det vill säga, att karaktärerna har psykologiska egenskaper (Nikolajeva, 2017, s. 147). Jansson beskriver bland

annat de olika karaktärernas känslor och empatiska förmågor samt hur de agerar i olika situationer. Till exempel nämner Jansson (s. 119) att pappan är bekymrad, eftersom Ninni inte syns. Mumintrollet förstår också i novellen att Ninni kan bli sårad om man säger något fult åt henne (s. 122). Mamman är väldigt empatisk och låter Ninni förstå att hon kan känna sig trygg hos Muminfamiljen (s. 120). Lilla My uttrycker sin frustration över Ninni och över att Ninni inte kan bli arg (s. 127). I slutet av novellen blir pappan och Ninni arga på varandra, då Ninni biter pappan i svansen (s. 130). Ninni lär sig småningom att uttrycka sina känslor genom novellen.

Som idébärare kan nämnas mormor. Mormor finns inte fysiskt med i boken, men mamman litrar blint på mormors gamla anteckningar för *Ofelbara Huskurer* (s. 120).

Hon gick ner till sig
och letade fram mormors gamla anteckningar för Ofelbara
Huskurer. Onda ögat. Medel mot melankoli. Förkylning
Nej. Mamman blåddrade och sökte. Till slut hittade hon en
anteckning i slutet som mormor hade gjort när hennes stil
redan blivit ganska darrig. >>Ifall ens bekanta blir dimmiga
och svåra att se. <<Nåja. Tack och lov. Mamman läste igenom
receptet som var ganska komplicerat. Sen satte hon igång
med att blanda ihop en huskur för lilla Ninni (s. 120).

Tooticki är insatt i Ninnis livssituation och förstår varför hon är osynlig. Hon känner till det svåra ordet *ironi* och kan förklara för Mumintrollet vad det betyder.

Novellen kan också ses ur ett semiotiskt perspektiv, eftersom alla händelser som sker i novellen endast utgår ifrån texten. Läsaren förstår i ett ganska tidigt skede att novellen inte baseras på verklighet. Nedan presenteras ett par exempel. I det första exemplet förstår läsaren att berättelsen är fiktiv, eftersom man läser om Mumintrollet och mumintroll finns inte på riktigt:

Vem har du med dig? frågade Mumintrollet (s. 115).

Lite senare läser man om Ninni som bokstavligen är osynlig, vilket inte heller stämmer överens med verkligheten:

... Om en
stund började en bjällra pingla därute, tveksamt – ljudet
kom upp för trappan och tystnade. En bit ovanför golvet
hängde en liten silverbjällra i luften på ett svart band. Ninni
måste ha mycket smal hals (119).

Händelserna utspelar sig i Mumindalen, som är en fiktiv plats. Karaktärerna pratar samma språk som människor, men de säger endast det som står i boken.

6.8 Sammanfattning av resultat

Med hjälp av Nikolajevas (2017) analysverktyg framträder det hur karaktärernas personligheter gestaltas i text. Huvudpersonen Ninni, det osynliga barnet, är den centrala figuren som händelserna kretsar kring. *Det osynliga barnet* är dessutom titeln på novellen, vilket förstärker Ninnis position som huvudperson. De övriga karaktärerna är bipersoner. Samtliga bipersoner bidrar till att föra handlingen framåt genom att de med sina respektive individuella egenskaper samverkar för att skapa en dynamisk process.

Texten återger figurernas tankar och beteenden, kommentarer, specifika drag eller upprepade handlingar på ett sätt som gör det möjligt för läsaren att uppfatta deras respektive utmärkande karaktärsdrag. Exempel på detta är Lilla My som alltid fäller retsamma kommentarer, mamman som är omsorgsfull och i upprepade handlingar försvarar Ninni när hon råkar ut för problem eller blir retad av Lilla My eller Mumintrollet som alltid är snäll och nyfiken. Den inre persongestaltningen är tydligt skildrad i karaktären Ninni. Ninni är inledningsvis blyg och tystlåten men i takt med att hon känner sig tryggare börjar hon först prata för att till slut agera med kraft när hon biter pappan i svansen för att försvara mamman från att bli knuffad i vattnet. Ninnis yttre persongestaltningen speglar hennes inre personutvecklingen eftersom hon först är osynlig men i takt med att hon börjar känna sig tryggare blir fler och fler kroppsdelar synliga.

En statisk karaktär ändras inte under berättelsen utan förblir densamma i både egenskaper och utseende. En dynamisk karaktär förändras under berättelsen. Den figur som skildras som är dynamisk karaktär är Ninni eftersom hon förändras till både utseende och beteende genom berättelsen. Samtliga av de övriga figurerna skildras som statiska karaktärer eftersom de inte ändras något. En platt personlighet skildras med ett utmärkande karaktärsdrag, vilket de flesta av figurerna i Mumin har. Exempel på detta är Lilla My som är den ständiga retstickan, Mumintrollet vars signifikativa drag är godhet och mamman som är den omsorgsfulla. En rund personlighet gestaltas med flera egenskaper. Lilla Ninni kan i denna berättelse anses ha en rund personlighet eftersom hon i novellens inledning är timid och tystlåten men när hon i slutet förändrats har hennes egenskaper utvecklats till att hon även är modig och aggressiv.

Analysen av hur karaktärerna skildras ur ett genusperspektiv visar att samtliga figurer gestaltas med karaktärsdrag som är både stereotypt manliga och kvinnliga. Den figur som utmärker sig mest är Lilla My, vars karaktär skildras med fler stereotypa egenskaper som är motsatta hennes egna biologiska kön.

Författaren Tove Jansson använder en metafor som ett litterärt verkningsmedel för att skildra Ninnis känsla att inte bli sedd. Det skildras genom att Ninnis karaktär bokstavligen blir osynlig när hon utsätts för kränkande behandling. Liknelse är ytterligare ett inslag i novellen. Ninni får en silverbjällra knuten i ett band om halsen, vilket kan vara en liknelse med en katt som också ofta får en bjällra i ett band om halsen för att höras när den går. Ännu ett stilistiskt medel som Jansson (1962) använder är det stående epitetet *lilla* framför My's namn. Läsaren får veta att My är liten men det säger ingenting om hennes personlighet. Vidare använder Jansson begreppet ironi som ett sätt att beskriva hur ett beteende kan upplevas som sårande. I novellen

är det Ninni som utsätts för ironi av den elaka tanten vilket får konsekvensen att hon förlorar sin självkänsla och blir osynlig. Trots novellens allvarliga ämnen, som svåra livsvillkor och kränkande behandling, genomsyras novellen av en underfundig humor och värme som väcker känslor av tro och hopp hos läsaren. Det skildras exempelvis genom mammans otvivelaktiga tro på att det är mormoderns huskur som är orsaken till att Ninni blir synlig igen (s. 131). Det underfundiga är att mormodern i sina anteckningar skrivit "Ifall ens bekanta blir dimmiga och svåra att se" troligen relaterar till att mormoderns egen syn försämrats snarare än till att någon blivit osynlig, men mamman tar fasta på att det är ett recept för att göra Ninni synlig igen (s. 120).

Vår analys visar att samtliga karaktärer har en särskild betydelse för att Ninni åter blir synlig. Mamman har en aktiv roll i processen eftersom hon tillgodoser Ninnis basbehov av värme, trygghet, mat och kärlek. Mumintrollet inkluderar Ninni i sin vänskap och står upp för henne när hon utsätts för hot. Lilla My vill Ninni väl och utmanar Ninni att bli modigare genom att säga att hon måste slåss och kunna bli arg för att få tillbaka sitt ansikte. Genom sitt sätt att vara rak på sak blir Lilla My en rollmodell som även visar hur viktigt det är att stå upp för sig själv. Pappans bidrag till att Ninni blir synlig igen är främst på slutet, när han låtsas knuffa mamman i sjön. Händelsen utlöser en ilska och ett mod i Ninni, som leder till transformationen att hon åter blir fullt synlig. Tooticki är den karaktär som först möter Ninni. Tooticki förstår vikten av att Ninni bör bli omhändertagen av en familj som kan ge henne mycket omsorg och värme och överlämnar henne därför till Muminfamiljen. Därför har Tooticki en viktig betydelse för att Ninni åter blir synlig. Avslutningsvis visar analysen att det är genom en samverkan av de olika karaktärernas bemötande av Ninni som leder till att hon blir trygg och modig och till sist blir fullt synlig igen.

7. Diskussion

Detta kapitel inleds med en diskussion där resultatet relateras till tidigare forskning och litteratur från bakgrunden. Därefter följer ett resonemang om den didaktiska potentialen att använda novellen *Det osynliga barnet* (Jansson, 1962) som ett pedagogiskt redskap vid ett boksamtal i skolan. Det sociokulturella perspektivet som en lärande teori kopplas samman med detta resonemang. Kapitlet avslutas med förslag till vidare forskning.

7.1 Resultatdiskussion

Syftet med denna studie var att synliggöra hur karaktärerna i Tove Janssons novell *Det osynliga barnet* (1962) gestaltas genom texten. Detta undersöktes genom att analysera vilka litterära verktygsmedel som används för att framställa karaktärernas personligheter. Vidare var även syftet att ta reda på vilken roll respektive karaktär har för att hjälpa Ninni att bli synlig igen. För att besvara dessa frågeställningar användes Nikolajevs (2017) karaktärsteori och analysverktyg. Resultatet visar att Jansson (1962) använder sig av flera olika litterära verktygsmedel för att gestalta karaktärerna. Några av de stilistiska medel som redovisats är metaforer, liknelser, stående epitet och ironi.

Ninnis osynlighet är en metafor för att Ninni känner sig osedd. Osynligheten är även ett skydd för hennes sårbarhet men när hon kommer till Muminfamiljen blir hon accepterad för den hon är, vilket till slut leder till att hon åter blir synlig igen. Vår analys visar att respektive karaktär har påverkan på Ninnis mående och att deras samverkan har en avgörande betydelse för att hon slutligen ska våga tro på sig själv igen och finna mod att synas. Även Thornberg (2016, s. 151) menar elever behöver sociala kontakter för att utveckla sin identitet. När vi känner bekräftelse och grupptillhörighet stärks vår självkänsla. Det är vad som sker med Ninni i *Det osynliga barnet* (Jansson, 1962), eftersom det är när hon blir inkluderad i både en familj och en vänskap som hennes självkänsla växer så mycket att hon till slut blir synlig igen. Ninni blir bekräftad av Muminfamiljen eftersom de accepterar henne precis som hon är. Ninni blir inkluderad och får känna en grupptillhörighet i vänskapen med Lilla My och Muminrollet. Thornberg (2016, s. 41) menar att människor har olika roller som definierar deras position och status i en grupp. I *Det osynliga barnet* (Jansson, 1962) har karaktärernas roller olika betydelser för Ninnis väg att bli synlig igen. Mamman är den trygga och omhändertagande, Muminrollet är den gode vännen, Lilla My är den som provocerar för hon önskar att Ninni ska bli starkare i sig själv. Pappan är en trygg figur som inte gör så mycket väsen av sig, men som ändå spelar en avgörande roll i slutet av berättelsen då Ninni biter honom i svansen. Händelsen får Ninni att agera med mod och hon återfår sitt självförtroende och blir därmed åter fullt synlig. Ninni vågar bli arg och visa vem hon är för att hon upplever att hon blivit en gruppmedlem i familjen.

Fjällhed och Jensen (2013, s. 15–16) hävdar att olika livsvillkor och levnadsförhållanden påverkar en människas hälsa och individuella utveckling. Jensen (2013, s. 45) menar att identiteten formas och utvecklas genom interaktion med andra, och då främst genom nära relationer med familj och vänner. Social identitet är hur en person uppfattar sig själv i ett socialt

tillhörande sammanhang (Jensen, 2013, s. 45). I novellen *Det osynliga barnet* (Jansson, 1962) lever Ninni under svåra levnadsförhållanden då hon utsätts för kränkande behandling av sin vårdnadshavare. Det påverkar hennes hälsa och individuella utveckling så mycket att hon slutar prata och även blir osynlig. Men det är när hon får flytta hem till Muminfamiljen och blir en del av ett socialt tillhörande sammanhang, med nära relationer i familjen och interaktion med vännerna som hennes identitet och självkänsla i en positiv riktning. Muminfamiljen gör många saker tillsammans: de rensar svamp, de plockar äpplen och gör mos, de hjälps alla åt med att dra upp båten. Jensen (2013, s. 57) menar även att skolan och läraren har en viktig roll att hjälpa elever att utveckla sina egna identiteter. I både finska och svenska läroplanerna nämns social gemenskap och skolgemenskap. Skolverket (2019, s. 9) beskriver att social gemenskap ska handla om eleven och skapa en känsla av trygghet och glädje i skolan. Utbildningsstyrelsen (2014, s. 18) nämner skolgemenskap som riktas mot kunskapssökning i en social tillvaro, där eleverna kan hämta stöd av varandra i sitt skolarbete. Även Taipale (2016) beskriver Ninnis process från osynlig till synlig i sin forskning. Taipales analys är gjord ur ett psykoanalytiskt och terapeutiskt perspektiv. I Taipales studie analyseras karaktärerna som om de var riktiga människor. Taipale gör en djupanalys av hur Ninnis liv var innan hon flyttade till Mumindalen. Ninnis vårdnadshavare, den hemska tanten, jämförs med att vara en mamma som av olika orsaker inte klarar av att ta hand om sitt eget spädbarn (Taipale, 2016, s. 24). Studien visar att alla karaktärer i berättelsen har en viktig del i terapiprocessen för att stödja Ninni. Artikeln belyser psykologiska aspekter som att barn kan vara utsatta för svåra levnadsförhållanden och som är viktiga att förstå och förhålla sig till som lärare. I både den svenska och finska läroplanen står det i kapitlet om skolans värdegrund att varje elev ska respekteras (Skolverket, 2019, s. 5, Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 13).

I likhet med vår studie har Blanksvärd (2020) analyserat karaktärerna ur ett av Tove Janssons verk. Blanksvärd undersöker hur karaktärerna förhåller sig till en hotande katastrof och gör en jämförelse med den pågående pandemin av Covid-19 och hur människor förhåller sig till den på olika sätt. Vidare har Blanksvärd använt Nikolajevas (2017) analysverktyg som redskap för att undersöka hur de litterära karaktärerna har framställts. Även Blanksvärd för i sin diskussion ett resonemang om verkets potential att användas som ett pedagogiskt redskap vid ett boksamtal med elever i klassrummet.

7.2 Boksamtal

Genom skönlitteraturen erbjuds möjlighet att ta del av en annan värld och samtidigt göra inferenser med vår egen verklighet och att undersöka, jämföra och utveckla vår egen identitet. Elever som får möta olika genrer inom litteraturen ges möjlighet att undersöka fler perspektiv på levnadsförhållanden och miljöer. Novellen *Det osynliga barnet* (Jansson, 1962) öppnar för en möjlighet att i ett boksamtal föra en dialog med elever om levnadsvillkor och värdegrund från flera olika synvinklar. Ur ett elevperspektiv ges möjlighet att diskutera och belysa frågor som annars kan vara svåra att prata om. Med hjälp av karaktärerna i Mumindalen kan man hjälpa eleverna att studera och identifiera sina egna levnadsförhållanden och samtala om dessa utifrån en anonym horisont då de inte riskerar att blotta sina egna personliga levnadsvillkor.

De ämnen som novellen berör är bland annat olika familjeförhållanden, hur det är att växa upp i en fosterfamilj, kränkningar, självkänsla, vänskap, inkludering, hot, rädslor, utseende, trygghet, kärlek, gemenskap, tillhöra, mod, utveckling och acceptans. Det finns en bredd och ett djup av samtalsämnen att föra under ett boksamtal. För att ha ett boksamtal krävs att det är en tillräcklig arbetsro för att eleverna ska kunna koncentrera sig på sitt läsande (Chambers, 2016, s. 20). Läraren behöver respektera den tid det tar för eleverna att läsa boken som ska diskuteras (Chambers, 2016, s. 39). Då elever pratar om så pass känsliga saker som tangerar Ninnis osynlighet och svåra livsvillkor behöver gruppen känna sig bekväm i sitt boksamtal. Bokens tema bör vara på en sådan nivå att eleverna har de rätta inre förutsättningarna utifrån tidigare erfarenheter och sinnesstämningen för att klara att diskutera boken. Även Celani, McIntyre och Rightmyers (2006, 100–101) bekräftar att läraren ska välja ett innehåll som är lämpligt för elevgruppen. Yttre förutsättningar är att omgivningen ska kännas så pass trygg att eleverna vågar öppna sig och prata fritt om boken och hur ämnet påverkar dem (Chambers, 2016, s. 25). Eleverna kan också läsa och samtala om böckerna i mindre grupper. Läraren kan då gå runt och lyssna på elevernas diskussioner (Chambers, 2016, s. 155). Läraren bör anpassa frågorna i boksamtalet (Chambers, 2016, s. 183). För att boksamtalet ska få så bra diskussioner som möjligt ska läraren leda boksamtalet genom att ställa öppna frågor, bekräfta elevernas svar eller be dem att utöka sina svar ytterligare (Celani, m.fl., 2006, s. 106). Novellen *Det osynliga barnet* (Jansson, 1962) kan diskuteras ur många olika perspektiv, men det är viktigt att läraren leder boksamtalet efter elevgruppens nivå av kunskap och erfarenhet.

Tengbergs (2009) studie visar hur flickor och pojkar ur ett genusperspektiv förhåller sig till en text och författare. Resultatet av Tengbergs studie visar att flickor och pojkar kan ha skilda uppfattningar om texter. Att föra ett boksamtal om *Det osynliga barnet* (Jansson, 1962) ur ett genusperspektiv kan göras på liknande sätt som analysen av karaktärerna i detta examensarbete. Genom att använda Nikolajevas schema för 'kvinnliga' respektive 'manliga' egenskaper (2017, s. 193) jämförs varje karaktärs personlighetsdrag mot de stereotypa egenskaper som klassificerats i respektive kategori. Resultatet kan sedan jämföras och diskuteras med eleverna. I den finska kursplanen för modersmål och litteratur står det att "Texterna och arbetssätten väljs med syfte att uppnå jämlikhet bland eleverna och jämställdhet mellan könen" (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 173), vilket betyder att alla i gruppen ska tas i beaktande då läraren väljer litteratur. Den svenska kursplanen nämner inget om vare sig kön eller genus i kursplanen för ämnet svenska.

Alkestrands (2016) doktorsavhandling *Magiska möjligheter Harry Potter, Artemis Fowl och Cirkeln i skolans värdegrundsarbete* belyser skönlitteraturens möjligheter att arbeta med värdegrund i skolan. Fantasygenren skapar möjlighet att se verkligheten ur annorlunda perspektiv än vad som är möjligt genom realistisk litteratur (Alkestrand, 2016, s. 12). En teoretisk utgångspunkt som Alkestrand (2016, s. 77) beskriver är erfarenhetspedagogiken, vilken betyder att läsaren kan identifiera sig med en litterär karaktär och genom denne objektifiera sina egna problem. Ytterligare teoretiska begrepp som Alkestrand (2016, s. 88) använder är främmandegöring och allegori. Det innebär att fantasylitteraturen blir en allegorisk länk mellan verkligheten och det övernaturliga, vilket skapar en ny dimension av didaktisk potential. Detta är något som kan appliceras på ett boksamtal om novellen *Det osynliga barnet*

(Jansson, 1962). Novellen behandlar frågor som direkt kan kopplas till frågor om värdegrund, exempel på detta är när Ninni blir kränkt av sin tant eller när Lilla My hotar att slå Ninni. Mumintrollen är en fantasygenre men de litterära karaktärernas personligheter speglar mänskliga drag. Därför kan läsaren identifiera sig med karaktärerna och eftersom Mumintrollen är fantasifigurer kan det bli enklare för ett barn att objektifiera sina egna problem genom dem. Att använda *Det osynliga barnet* (Jansson, 1962) i ett boksamtal kan det öka den didaktiska potentialen eftersom det blir mindre riskfyllt för en elev att öppet identifiera sig med något som inte är direkt förankrat i verkligheten.

Kåreland (2017, s. 142–143) beskriver olika sätt att arbeta med böcker i undervisningen. Ett sätt är att tolka rollerna i en berättelse från andra perspektiv. I *Det osynliga barnet* (Jansson, 1962) skulle en sådan tolkning kunna vara att återge berättelsen flera gånger men för varje gång genom en ny karaktärs perspektiv. Kåreland (2017, s. 149) föreslår även ett sätt att jobba med litteratur är att modifiera klassiska och äldre sagor så de passar in i den tid vi lever i nu. Innehållet i novellen *Det osynliga barnet* (Jansson, 1962) är minst lika aktuellt nu som det var när den skrevs, därför skulle det vara en intressant uppgift för elever att arbeta med i skolan.

7.3 Sociokulturellt perspektiv som en lärande teori

Det sociokulturella perspektivet handlar om människans förmåga att lära sig ny kunskap. Vygotskij utvecklade denna teori och menade att människan använder olika redskap för att ta till sig ny kunskap. Dessa redskap delas in i materiella och språkliga kategorier och kallas för *mediering* (Säljö, 2017, s. 253). Ett sociokulturellt lärande sker även när elever lär sig ny kunskap i samspel med varandra. Genom att arbeta tillsammans och lyssna på varandra lär de sig att förstå andras perspektiv och tankar om en text. Detta stimulerar till nyfikenhet och elever som befinner sig på olika inlärningsnivåer lär sig av varandra. Även Partanen (2007, s. 56–57) kallar detta för medierat lärande. I novellen *Det osynliga barnet* (Jansson, 1962, s. 127) sker ett medierat lärande då Mumintrollet och Lilla My försöker lära Ninni att leka. I samspelet mellan dem försöker Mumintrollet och Lilla My lära Ninni allt de själva redan kan om att leka. Kroppen kan användas som ett materiellt redskap för att visa hur man hoppar och ord som ett språkligt redskap för att berätta hur man hoppar. I ett undervisningssammanhang i skolan kan mediering innebära att läraren använder novellen *Det osynliga barnet* (Jansson, 1962) som ett materiellt redskap och boksamtalet som ett språkligt verktyg.

När människan *approprierar* kunskap betyder det att man tillägnar sig en kunskap och sedan vet hur den ska användas (Säljö, 2017, s. 258). Vygotskij hävdade att skolan var den plats som elever skulle få appropriera ny kunskap som har en vetenskaplig grund. Lärares uppgift är att undervisa kunskapen och skapa förutsättningar för lärandet (Säljö, 2017, s. 259). I novellen *Det osynliga barnet* (Jansson, 1962, s. 116) sker en appropriering när Tooticki förklarar för Mumintrollet vad ironi är. Tooticki har kunskapen och undervisar Mumintrollet som tillägnar sig det nya vetandet. I ett undervisningssammanhang i skolan kan novellen *Det osynliga barnet*

(Jansson, 1962) användas för att elever ska appropriera kunskap om levnadsvillkor och värdegrund.

En författare påverkas av omgivningens miljö och den sociokulturella miljön under sitt författande, menar Vulovic (2018, s. 45). Mumindalen är beläget nära havet och intill en skog, vilket återspeglar Janssons miljö på hennes egna sommarställen på Blidö och Pellinge (Björk, 2003, s. 76). Vidare beskriver Björk (2003, s. 33) Tove Jansson att hon som barn var ”liten till växten, intensiv och envis”, vilket kan få läsaren att dra paralleller till Lilla My. Enligt Westin (1988, s. 30) upplevde Tove Jansson att hennes egen mor inte hade så mycket tid för henne, eftersom hon arbetade så mycket. Detta framkommer i gamla dagboksanteckningar. Den slutsats som läsaren kan dra av detta är att Mumintrollets mamma i *Det osynliga barnet* (Jansson, 1962) var den mamma som Tove egentligen hade önskat sig.

7.4 Förslag till vidare forskning

De frågeställningar som studien avsåg att analysera anser vi har besvarats. Som förslag till vidare forskning föreslår vi att undersöka hur novellen *Det osynliga barnet* (1962) kan användas i undervisningssammanhang för att arbeta med värdegrund i skolan. Vi har i vårt kapitel om tidigare forskning tittat på hur litteratur i boksamtal kan hjälpa elever att utveckla sin identitet men ett annat område som är intressant att forska vidare kring är potentialen att använda denna novell i dramaundervisning.

8. Litteraturlista

Alkestrand, M. (2016). *Magiska möjligheter : Harry Potter, Artemis Fowl och Cirkeln i skolans värdegrundsarbete*. (Doktorsavhandling, Svenska barnboksinstitutets skriftserie, 137). Göteborg: Makadam förlag.

Blanksvärd, E. (2020) *Mumindalen och katastrofhotet – En analys av karaktärerna i Tove Janssons litterära verk Kometen kommer (1968)*. (Studentuppsats). Örebro: Örebro Universitet. Hämtad från <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn%3Anbn%3Ase%3Aoru%3Adiva-83619>

Björk, C. (2003). *Tove Jansson - mycket mer än Mumin*. Stockholm: Bilda förlag.

Celani, K., McIntyre, E., & Rightmyer, E. C. (2006). Knowing the Text, Knowing the Learner: Literature Discussions with Fifth Grade Struggling Readers. *Reading Horizons: A Journal of Literacy and Language Arts*, 47 (2). 97–119.
https://scholarworks.wmich.edu/reading_horizons/vol47/iss2/2

Chambers, A. (2016). *Böcker inom och omkring oss*. Stockholm: Lilla Piratförlaget.

Fjällhed, A., & Jensen, M. (2013). Barns livsvillkor – en introduktion. I A. Fjällhed, M. Jensen (Red.), *Barns livsvillkor I mötet med skola och fritidshem* (s. 15–27). Lund: Studentlitteratur.

Institutet för de inhemska språken. (15 maj 2021). *Språk i Finland*. Hämtad från: https://www.sprakinstitutet.fi/sv/om_sprak/sprak_i_finland

Jansson, T. (1962). *Det osynliga barnet*. Helsingfors: Förlaget M

Jensen, M. (2013). Livsstil och identitet. I A. Fjällhed, M. Jensen (Red.), *Barns livsvillkor I mötet med skola och fritidshem* (s. 45–58). Lund: Studentlitteratur.

Kåreland, L. (2017). *Skönlitteratur för barn och unga. Historik, genrer, termer, analyser*. Lund: Studentlitteratur.

Nikolajeva, M. (2017). *Barnbokens byggklossar*. Lund: Studentlitteratur AB

Partanen, P. (2007). *Från Vygotskij till lärande samtal*. Stockholm: Bonniers AB

Skolverket (2019). *Läroplan för grundskolan och den grundläggande utbildningen*. Stockholm: Skolverket.
Från: <https://www.skolverket.se/publikationsserier/styrdokument/2019/laroplan-for-grundskolan-forskoleklassen-och-fritidshemmet-reviderad-2019>

Säljö, R. (2017). Den lärande människan - teoretiska traditioner. I Lundgren, U.P., Säljö, R., & Lidberg, C. (Red.), *Lärande, skola, bildning: grundbok för lärare* (s. 203–264). Stockholm: Natur & Kultur

Taipale, J. (2016). Tove Janssonin ”Näkymätön lapsi” ja sosiaalinen peilaaminen. *Psykoterapia*, 35(1), 20–32. Från: <https://www.psykoterapia-lehti.fi/tekstit/taipale116.pdf>

Tengberg, M. (2009). Förhandlingar om genus i skolans litteratursamtal. En interaktionsanalys. *Pedagogisk forskning i Sverige* 14(3), 169–190. Från: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:613967/FULLTEXT02.pdf>

Thornberg, R. (2016). *Det sociala livet i skolan*. Stockholm: Liber AB

Utbildningsstyrelsen (2014). *Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen*. Från: <https://www.oph.fi/sv/utbildning-och-examina/grunderna-laroplanen-den-grundlaggande-utbildningen>. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen

Vulovic, J. (2018). *Narrativanalys*. Lund: Studentlitteratur.

Westin, B. (1988). *Familjen i dalen. Tove Janssons muminvärld*. Stockholm: Bonniers